Масса а мехкашкара пролетараш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областен комитета а Грозненски горкома а, Нохч-ГIалгIай АССР-а оргкомитета а Грозненски къахьегамхой депутатий Совета а орган

КIиранди 12 январь 1958 шу № 4 (2170) Мах 20 кеп.

Социалистически декхараш

ССКП ЦК декабрьски Пленумеи, СССР-а Лакхерча Совета 9-ча сессени соцамаша дог ураоттадаьд Грознерча станцен коллектива.

Кердача 1958 шера СССР-а Лакхерча Советe депутаташ хоржача денна дикача гIулакхашца накъа баха лакха декхараш тIа а ийдаь, социалистически яхь йоаржаьй коллектива юкъе.

Коллективо тIаийдаь социалистически декхараш укх тайпара да:

Мехкдаьттан продукцен цистернаш йизареи йоассаяреи план, груз йоассаяреи йоттареи план ханал хьалха кхоачашъе а, коллектива бехках вагонаш саца лоаттаяр лохде а, поездаш дIа ахийтара график чIоагIъе а.

Цу коллектива юкъе болх тIех дика барца белгалйийннай станцен начальника помощник волча новкъ. Корниенко сменеи маневрови диспетчера новкъ. Аверченко сменеи. Аверченко сменас январь бетта 5-ча дийнахьа 156,4 процент кхоачашбир сменах бола болх. Из бахьан долаш 1958 шера 6-ча январе оттадаьча, № 3 йолча приказаца ахчан совгIат делар цу коллектива масса волча болхлочоа.

КОЧЕТКОВ.

Айбе республикан боахам

1958 шу тIакхоачаш вай пачхаьалкхен лакхехьарча органо тIаийцар 1958 шера халкъа боахам дегIабоалабара йола план. Цунна чу доаладаьд халкъа юкъара хьаькъал, хIаьта из шерра гIа а боаккхаш прогрессивни адамашта дагадоаллачо—коммунизманна тIадаха уйла йолаш хилар.

Нохч-ГIалгIай республикан промышленноста валовой продукци укх шера дегIайоагIаргья 10 процент.

Iалаьмате доккха новкъостал ду коммунистически партеси советски правительствоси вай республикан халкъа боахами культуреи дегIадоаладе. Масала, нохчийи гIалгIайи Казахски ССР-ра а Киргизски ССР-ра а цIабахкарца дувзаденна 1958—1960 шерашка Нохч-ГIалгIай АССР-е боахамани культурни-вахареи гIишлонаш хьалъяра мероприятех 1958-1960 шерашка вай республике хьалъергъя 47 промышленни предприяти, 8 предприяти юха эргайоаккхаш тоаергъя.

Керда йоахка предприятеш кертерча даькъе районашка хьалъергъя. Масала, Колхозни яхача юрта хьалъергъя автомобилий оатхалаши кхачан промышленноста оборудовании арахецаргйола завод, Назране хьалъергъя электрофицированни инструменташ арахецаргйола завод, Гудермесе—инструментальни завод, Урус-Мартановски районе—кIувсий-трикотажни фабрика, Ачхой-Мартановски районе—канцелярешка эшача хIамайи берий ловзоргийи фабрика, хьалъергъя кхыйола предприятеш.

Уж хьалъяь яьлча хIанзчул цаI-ах дукхагI арахецаргъя Нохч-ГIалгIай республикан промышленноста валови продукци.

Доккхий декхараш латт 1958 шера Нохч-ГIалгIай республикан къахьегамхошта хьалхашка. Республикан промышленносто эррига хьайийцача валови продукци арахецалга 10 процент лакхдала деза 1957 шераца нийсдича.

Хьалхашка оттадаь уж декхараш сихагIа кхоачашдарна чIоагIа лоархIаме да январа хьалхарча деношкехь а гIулакх чехка дIадоладар, лакха темпаш яхар, тIагIертта планаш кхоачашъяр а тIехкхоачашъяр а, эррига шера промышленни предприятеша, транспорта, гIишлонаш еча организацеша лерттIа болх бергбола чIоагIа лард кийчъяр.

ДIадахача шера хинна гIалаташ дIадаха деза. 1958 шера нефтеперерабатывающи промышленноста хьалхашка латт мехкдаьттах продукци яккхар 1957 шера хинначунца нийсдича 11 процент, бедал крекировани яр 12,5 процент лакхде. Бедал кийчъяр тоадарца лакхде деза парафин, кокс, даьтта, кхыяраш а санна йола продукташ арахецалга.

Укх шера республике хьалъейолаергъя ялх промышленни предприяти цIенош хьалдеча еза эрза аьргаш ю завод, руберойд ду цех, кIувсаши трикотажни изделеши ю фабрика, галантерейни фабрика, кхыяраш а. 1958 шера нах баха чуховшаргболаш даь йисте даха деза 45 эзар квадратни метр нах чубаха цIенош. Цул совгIа, бахача наха шоаш пачхаьалкхен кредито новкъостал а деш хьалдергда 49 эзар квадратни метр нах чубаха цIенош.

Ейгача, кхачан, моттигерча промышленносто халкъа эша предметаш дукхагIа арадаха а деза, цар дикал лакхъе а еза.

Вай республикан цхьайолча предприятеша кхоачашъяьй 1957-ча шера валови продукци арахецара план, цхьабакъда номенклатурах йола задани кхоачаш яьяц цар. Цунца халкъа боахама эшаш йола лоархIамера продукци ялар кхоачаш а дац. Иштта мехкдаьтта доаккхача промышленностено йоахача продукцен 27 тейпаех, 14 тейпа продукцен план кхоачашъяьяц.

210 предприятех 35 предприяте план кхоачашъяьяц, цар пачхаьалкхенна хьа ца луш йисай 35 миллион сома продукци. Царна юкъе я йоккхий предприятеш. «Красни Молот» яха завод, трантпортни машинаш ю завод, Асински консервни завод иштта кхыяраш. Из да цу предприятей хьалхале лелаераша шоай предприятей е еза терко ца еш тесса хьалхале лелаяр.

Промышленни предприятеша валови продукци арахецара план кхоачашъяь ца Iеш, ший номенклатурах кхоачашъе еза планаш. ХIара предприятен хьалхале лелаечун кертера декхар хила деза из.

1958—1960-ча шерашка гIирсаш хьалдара план дикка йоаккха хиларо, вай декхарийла ду гIирсаш хьалду организацеш дика говзал йолча болхлошца Iалашъе, царчу нохч-гIалгIай къамах бола нах юкъе а озаш. ГIирсаш хьалду организацеш чIоагIъе еза, цар производственни базаш чIоагI а еш. Вай мехка коммунистически гIирс хьалбарна чIоагIа хьинар эйденна болча нохч-гIалгIай къахьегамхоша шоай низ кхо ца беш болх бергба шоашта хьалхашка латта декхараш сийленца кхоачашдарна.

1958-ча шера деча болхошка кхоачамбоацараш ца хилийтарна 1957-ча шера хинначa кхоачамбоацарий лоархIам а баь, уж ца хилийтарна де мел дезар Iалашде деза. Цунца вай эррига промышленни предприятеш хадданза болх беш хилар вIаштIехьа доккхалургда.

Планал совгI кирпишк

Дахача, 1957 шера вай республикан нефтяной промышленноста кирпични заводаша нах чубаха цIеноши, промышленнии, культурнии предприятеши хьалъе планал совгI, цхьа миллионни 500 эзари кирпишк арахийцай.

ХIанз кирпични заводий коллективашта юкъе СССР-а Лакхехьарча Советеи Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Советеи хоржамий сийна социалистически яхь яьржай.

Кирпични заводий болхлоша сменни нормаш 1,5 — 2-зза дукхагIа кхоачаш а еш, доккхий балха толамаш доах.

Иштгача болхлоех ба н. н. Садыков, Малахов, Леонов, кхыбараш.

Январь бетта хьалхарча деношка республикерча кирпични заводаша бетта йола норма кхоачаш а еш, планал совгI 40 эзар кирпишк яьй. Январь бутт бовлехьа кхы а 100 эзар кирпишк лургья заводаша.

С. Воронин.

Воккхача саго дика къахьег

«Ингушски» совхоза пхелагIча отделенерча хьажкIашца болх беча Агадженянц Акап Михайловича шовзткъеи итт шерал тIех ха яьннай. Дика лелалуш ва из. 15 шера болх баьб цо Малгобекски мехкдаьттан промыслашка. Цул тIехьагIа 12 шера колхозе а баьб цо болх.

Цхьабакъда, хьажкIаш кхее безам бар воккхача сага. Соахка боккхийча наьха звено вIашагъеллар Акап Михайловича. Дика къахьийтар хьажкIашца болхбераша. ХIара гектара тIара 82 центнер томараш тIехь хIажкIаш яьхар цар. Дика балха толамаш дахарах 1957 шера Ерригсоюзни юртбоахама выставке хьожавир А. Агадженянц. Выставкан комитето ВСВХ яха дошо медаль еннай А. Агадженянца.

Укх шера ха во лаьттаяле а 62 центнер хIара гектара тIара йоаккхаш, 8 гектар хулча шоай даькъ тIара хьажкIаш чуийцар цар. Йоккхий планаш я Акапа Михайловича 1958 шера лерхIаш.

Премыслер

VI Нохч-ГIалгIай областан партийни конференци

9—10 январе Лермонтова цIерагIча театре хилар Нохч-ГIалгIай VI областан партийни конференци.

ССКП Нохч-ГIалгIай обкома балхах отчетни доклад йир партен областан комитета хьалхарча секретара новкъ. **А. И. Яковлевс.**

Ревизионни комиссен балхах доклад йир ревизионни комиссен председатела новкъ. **Г. А. Раздорскес.**

Докладаш йистеяьлча пренеех къамаьлаш дир: новкъ. новкъ. ССКП Грозненски горкома хьалхарча секретара **А. И. Шепелевс**, ССКП Сунженски райкома хьалхарча секретара **Б. С. Чадовс**, Новогрозненски нефтеперерабатывающи завода оператора **К. Г. Горбатенкос**, ССКП Веденски райкома секретара **Н. А. Асхабовс**, НГI АССР юртбоахама управленен начальника **В. Ф. Русина**, «Красный молот» яхача завода электросварщика **А. В. Бучановс**, ССКП Урус-Мартановски райкома секретара **С. А. Амхадовс**, Грозненски нефтяной института директора **Г. М. Сухаревс**, Гудермесерча локомотивни депо машиниста **В. И. Трепачевс**, Совнархоза председатела **В. Р. Рябчиковс**, НГI АССР-а оргкомитета культуран управленен начальника **В. А. Татаевс**, Орджоникизевски машин-наькъа Грозненски отделенен начальника **И. П. Кичик**, ССКП обкома секретаро **Ш. С. Сагаевс**, НГI АССР оргкомитета МВД управленен начальника **Г. М. Дементьевс**, ССКП Малгобекски горкома секретара **И. А. Аванесовс**, Шалински совхоза коатIарча оалхазарий ферман заведующес **К. С. Хункархановас**, ССКП Наурски райкома секретара **Г. И. Илюхинс**, НГI АССР Оргкомитета председатела **М. Г. Гайрбековс**, ВЛКСМ обкома секретара **В. В. Голубовскес**, ССКП Шелковски райкома секретара **И. М. Синяткинс**, Старопромысловски бурув тохара конторан директора заместитела **И. А. Алмазовс**, ССКП обкома секретара **М. К. Фоменкос**, къаьнача коммуниста **С. С. Бутенкос**, РСФСР гIолларча ССКП ЦК партийни органий отдела сектора заведующес **М. А. Понамаревс**, Кировски МТС директора **Е. А. Изваринас**, Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза председатела **Н. Г. Наумовс**, Грозненски гарнизона начальника **П. Т. Левченкос.**

Конференцес ССКП обкома болх могабаьб, ССКП областан комитетеи ревизионни комиссени отчетех йола решенеш тIаийцай.

Цул тIехьагIа хилар ССКП обкоми ревизионни комиссии хоржалга. Конференцес ССКП обкома керда состав хержар ССКП обкома 93 члени ССКП обкома члений 33 кандидати волаш, иштта хержар ревизионни комиссии 11 саг юкъе а волаш.

Конференце дувца оттадаь дешаш дийца доал. Председатела конференци дIакъайлалга дIакхайкаду. Берригаш хьа а гIовт партийни гимн «Интернационал» а доакх.

ССКП Нохч-ГIалгIай обкома членаш

Афанасов Г. Л.
Афанасьев А. Е.
Апряткин С. С.
Алмазов И. А.
Асхабов Н. А.
Атиев С.-А. А.
Аванесов И. А.
Амхадов С. А.
Арцекаев Ш. А.
Алиев Х. Р.
Беляев О. С.
Брыксин Е. В.
Баймурадов А.
Бучанов А. В.
Ватолин Д. Д.
Васильков С. И.
Волков Ф. И.
Власов И. И.
Гайрбеков М. Г.
Голубовский В. В.
Габисов Б. Г.
Горбачев М. П.
Горелова А. Ф.
Дорохов М. А.
Дементьев Г. М.
Донсков В. К.
Дудник З. С.
Демченко А. П.
Зязиков Б. Х.
Зотов Е. Н.
Зонов А. Ф.
Заманова Е. И.
Илюхин Г. И.
Изварина Е. А.
Костюченко А. П.
Кичик И. П.
Корнилов В. Н.
Костыря В. И.
Крутов П. М.
Калагов Г. В.
Коновалов П. П.
Кочергина С. Ф.
Колесников Н. К.
Котляр В. В.
Казорин И. Э.
Качлишвили Н. З.
Льянов М. К.
Лобанов Н. И.
Левченко П. Т.
Лукьянов И. А.
Мельниченко И. М.
Мизаев С. Б.
Новикова В. Л.
Наумов Н. Г.
Олейников Н. И.
Парфенов С. Г.
Пущина Т. Ф.
Плиев С. А.
Пруссак В. Я.
Рябчиков В. Р.
Русин В. Ф.
Ремнев В. А.
Сайко Б. Ф.
Сагаев Ш. С.
Сухов А. И.
Слюсарев Л. М.
Стерленко А. С.
Сидельников С. С.
Санько Д. П.
Степанов К. З.
Сухарев Г. М.
Сидорова М. Г.
Семенова Т. Г.
Сербин М. С.
Суманов Т. С.
Синяткин И. М.
Татаев В. А.
Трепачев В. И.
Тупицына М. В.
Тимаев Б. Т.
Торнев Х. А.
Тепсаев А. В.
Фоменко М. К.
Филиппов В. Г.
Хункарханова К. С.
Чахкиев О. А.
Черкевич Г. Я.
Чадов Б. С.
Чопанов О. Д.
Чернокозов Х. П.
Шепелев А. И.
Шмойлов Л. С.
Яковлев А. И.

ССКП обкома членалла кандидаташ

Брызгалин В. Е.
Висаитов А. В.
Висханов З. В.
Вагабов А. А.
Висаитов М. А.
Гребенщиков П. Л.
Геращенко Ф. Н.
Гусев И. Г.
Гуноев У. Д.
Дулерайн Р. П.
Давыдов А. О.
Затона Ф. Я.
Забелин И. Н.
Исламов А. Д.
Исаев Г. И.
Кротов В. С.
Кулявчинский Л. С.
Мельникова Н. П.
Мурдиев А. М.
Пальчиков Г. Ф.
Павлов П. А.
Роменская Л. И.
Родочинская Т. Д.
Савченко М. П.
Склокин Г. В.
Тебоев Т. А.
Цыганков Г. П.
Черсков В. Н.
Чайкин А. А.
Шепелева В. И.
Шаипов А. Д.
Шотаев М. Ш.
Яснинецкая Л. П.

Ревизионни комиссен членаш

Андрианов Д. А.
Олександров Н. Ф.
Адсаламов В. Х.
Гузикова А. В.
Гакаев С. И.
Зинурьев И. Д.
Ильченко Л. И.
Магомаев А. М.
Симарзин В. С.
Сергеев И. Ф.
Цокиев М. М.

ССКП Нохч-ГIалгIай обкома пленум

ССКП Нохч-ГIалгIай обкома кердача состава хьалхара пленум хилар. ССКП Нохч-ГIалгIай обкома хьалхара секретарь хержар новкъ. **А. И. Яковлев.** ССКП обкома шоллагIа секретарь новкъ. **О. А. Чахкиев,** ССКП обкома секретараш новкъ. **М. К. Фоменко, Б. Ф. Сайко, Ш. С. Сагаев, Г. Я. Черкевич.**

Пленумо ССКП обкома бюро хержар 11 саг юкъе волаш. новкъ. **И. А. Алмазов М. Г. Гайрбеков, В. Р. Рябчиков, Ш. С. Сагаев, Б. Ф. Сайко, М. К. Фоменко, О. А. Чахкиев, Г. Я. Черкевич, А. И. Шепелев, Л. С. Шмойлов, А. И. Яковлев.**

ССКП бюро члений кандиталла хержар новкъ. **В. В. Голубовский, А. Н. Сухов.**

ССКП обкома отделий заведующеш чIоагIбир пленумо. Партийни органий отдела заведующи новкъ. **А. И. Сухов,** пропагандани агитацени отдела заведующи новкъ.**Б. Х. Зязиков,** промышленни-транспортни отдела заведующи новкъ. **Е. Н. Зотов,** юртбоахаман отдела заведующи новкъ. **С. Г. Парфенов,** Iилмани школайи отдела заведующи новкъ. **В. Л. Новикова,** административнии торгово-финансовии органий отдела заведующи новкъ. **Н. И. Олейников.**

ССКП обкома партийни комиссен председателал пленумо чIоагIвир **Д. Д. Ватолин.**

Пленумо республикански газетий редакторалла чIоагIбир: «Грозненский рабочий» — новкъ. **В. Н. Корнилов,** «Ленина никъ» — новкъ **Б. Г. Габисов,** «Сердало» — новкъ. **М. К. Льянов.**

* * *

Ревизионни комиссен заседани хилар. Ревизионни комиссен председателалла хержар новкъ. **И. Д. Зинурьев.**

Мехкдаьтта лохарий толамаш

Шоаш тIаийца декхараш дахача шера 25 декабре тIехкхоачаш а деш шера йоагIача планал совгIа 1937 метр бурув техад «Октябрьнефтан» бурув деттача контора бригадаша.

Къаьстта цу бригадашта юкъе шоай болх дика лелабарца белгалъяьнна я новкъ. Макаров Ф. А. мастер вола бригада, цу бригадерча болхлоша шера йоагIа план 200 процентал совгIа кхоачашъяьй. Дика лелабаьб из болх н. н. Д. Н. Саламатин, И. М. Бородовскии мастераш болча бригадашка, цу бригадаша шера йоагIа план 130—133,6 процент кхоачашъяьй.

Болх дика беш, декхар хIара бетта тIехкоачашдеш ба, бурильщикаш н. н. Стеблецов А. Г., Жданкин А. А., Широкоступ В. К. цар хIаране 130 процент шоай балха боарам кхоачашбаьб.

ЧIоагIа лоархIам беш леладу цу конторан болхлошеи специалисташеи рационализаторски предложенеш балха юкъе яхьар. Шоай балха овсарал лакхъяра духьа, продуктех дIабода мах лохбара духьа, шоай говзалца чIоагIа къахьегаш ба вышкай монтажникаш. Новкъ. Селезновс А. Д. балха юкъе йоалаяь рационализаторски предложени боккха пайда луш а болх аттача боаккхаша я вышкаш вIашагIйохкареи вIашагIъяхареи гIулакха. 5 рационализаторски предложени еннай инженера новкъ. Борш И. Г. Къаьстта боккха пайда луш, болхлой къахьегам аттагIа хулийташ, 25,000 сом ахча шера кходеш я бурув деттача мастера новкъ. Варшавскес балха юкъе йоалаяьча 8 предложенех цаI.

Берригача мехкдаьтта лохаш бурув деттача конторан болхлошеи специалисташеи бе безача тайпара, цу балха теркам барах, шоай говзал а беррига низ а тIабахьарах 1957 шера 5 миллиони 669 эзари сом ахча кходаьд пачхаьалкхенна.

В. БОГАТЫРЕВ.

ДикагIа вола мастер

Нохч-ГIалгIай республикански промсовета Кирова цIерагIача артела № 14 йолча гIаьлии никельи доаккхача цехе чуваьлча, пенах хьалтеха йоал респромсовета управленес 1957 шера, шоллагIча кварталах дика балха толамаш дахарах Усманов Махьмада енна «Сийлен грамота».

Цу цехе болх беш верригa а кхо саг ва, мастер Усманови, никелировщикаш, Магомедови Омарови.

Заказ дукха хул тхога, аьлар Усмановс. ХIаранена тхо-тхой декхар дика довзар бахьан долаш, хьабеш болча балха дикал лакхаяккхарца, хадданза заказаш а хилар тха мастерске, цул совгIа, 1957 шарара план 1 сентябрь тIакхоаччаш чакх а яьккхар оаха.

Сентябрь бетта хьалхарча дийнахьа денз 1958 шера йолча планах бу оаха болх. 1957 шерарча сентябрьи, октябрьи, ноябрьи, декабрьи беттaшка баь болх сов болаш, 1958 шера январьи, февральи, марти беттай план 16 марта Лакхерча Совета депутаташ хоржа ди тIа кхоаччаш кхоачашъе аьнна дош лургда аз, йоах, новкъ. Усмановс.

Балхацара хьай опыт кхыча цехашкарча болхлошта дIа лой Iа, аьнна хаьттача, новкъ. Усмановс йоах: — балха технологи массанена а йовз. ХIана аьлча гIаьлии никельи доаккхача дукхагIа йолча цехий болхлой, дукkхача шерашка болх беш хьабоагIа нах ба. Яр са балхацара толамаш сенцад аьлча, балха дикал оаха лакхаяккхарцеи, тха коллектив цхьа барт болаш хиларцеи да.

Нагахьа санна оборудовани а кхыйола оатхалаш а, кхаьннена ца тоъаш хилча оаха фу ду аьлча, — кхаь сменах декъалу тхо. Цу тайпара дуккха а гIулакхаш хул план кхоачашелга Iалашдеш.

ОРАКАЕВ.

„Старогрознефтан" рационализаторий толамаш

Паччахьалкхен план кхоачашъярна, планал совгIа мехкдаьтта даккхарна кхыдолча прогрессивни гIулакхашта дика новкъостал ду рационализатораша.

742 рационализаторски предложени яр 1957 шера енна, царех 424 тIаийцар, цар 657000 сом паччахьалкхенна пайда а бир.

ЧIоагIа лоархIам болаш предложенеш елар бурув тохача контора инженераша Берберовси Давыдовси. Цар вIашагIъеллача переводнико 24576 сом ахча кходаьд паччахьалкхенна. Авторашта деннад 764 сом.

Прораба новкъ. Ивановси котельщика новкъ. Кучеренкоси аьшка подсвечникаш яьй. Цу гIулакхо вышкаш хьалъечарга 47239 сом кходайтад. Авторашта 764 сом деннад.

Электромонтажни цеха слесараша Саркисовси, Матвеевси механически кIод аьшк тедаргдолаш тоадир, цо металлистий болх дикка атта а бир, паччахьалкхенна 7149 сом ахча а кходир. Из предложени еннача авторашта 901 сом делар

III нефтепромысла управленен слесара Фроловс лаьттан кIалхара оборудовани тоаярахи нефтепромыслан газосварщико Захаренкос 4Т, 9ГР, яхача насосий поршнеш тоаярахи, III нефтепромыслай оператoро новкъ. Соболь резервуарашчу сеца мехкдаьтта хьадоассадарахи, царех тарра дуккхача кхыбарашеи дукха рационализаторски предложенеш тийннай.

«Старогрознефтан» рационализатораша чIоагIа пайдане а йолаш дуккха предложенеш еннай. Царех дукхагIа яраш производстванна юкъе йоалаяьй. Рационализатораштa дика новъостал дир инженераша н. н. Минеевс, Иваненкос.

Нефтяникел дукха тIехьа бисац гIишлонаш еча монтажни цеха рационализатораш Къаьстта дика дакъа лоац цу гIулакхах вышкаш хьалйоагIача ни. Ишковс, Сыщевс, бетонщика Шевченкос, пилорамщика Миханевс.

1957 шера 368 рационализатор вар. Цар еннача, паччахьалкхенна чIоагIа пайдалуча рационализаторски предложенеша нефтяникашка шоаш тIаийдаь социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашде йиш хилийтар. 1958 шера «Старогрознефтан» рационализатораша кхы тIех а кердагIа а долча творчески толамашца вай Даьхенна совгIат а лургда, Нохчий-ГIалгIай республикага нефтяникашта юкъе йоагIа моттиг хьалаца йиш а хулийтаргья.

ЯлхлагIча пятилеткан керда гIирсаш

Вай мехка Iалаьмате чехка дегIайоагIаш латт электроэнерги. Эзараш километраш йIоахал а долаш яда, высоковольтни передачай линеш. Энергостроителаша хоамаш ду, тIехь-тIехьа керда электростанцеш болх бе йолаяларах. Сунташца къайлача Гуржий мехкарча лоаман хиша дарегI йола электроэнерги лу промышленни предприятешта, колхозашта, совхозашта, МТС-ашта, республикан городашта, юрташта. ССКП ХХ съездо оттая Iалаьмате йоккха прогрмма кхоачашъеш, Храмскии, Рионски гидроэлектростанцей каскадаш хьалъешбоахк гуржий энергетикаш.

№ 2 йолча Храми ГЭС хьалъеча хIанз беш чIоагIа болх ба проходкаеш а, бетонаца чIоагIъеш а латт, хIара секунда 42 кубически метр хий чакхдувргдолаш йола, керттера деревационни ши тоннель. Хьалъеш латт уравнительни шахта, лакхача напряженен кабель чугIолла юлларгйола тоннель, оахкаш латт сунта котлован.

Хала де деза балхаш машинашца деш да. Строительство тIа болх беш я 25 тонн мухь кухьа самосвалаш, трехкубови эксковатараш. Бетонни шин заводо дени — буси хьаю 400 тоннага кхоачаш бетон. Хьалъеш латта ужжамо ши завод кхы а.

ГЭС-ах тарра хьалдеш латт балхаш тIа бола нах чубаха цIенош. Хьалъяь яьнна 7 поселок я. ДIадахача цхьан шера нах баха хайша я. Пантиании Пичвебис хевии яха ши поселок. Царначу я магазинаш, столавеш, берий яслеш.

СУРТА ТIА: № 2 йола Храми ГЭС хьалъерий керттера поселок, Бедиани.

Г. Вахтангадзен В. Столяровеи сурт.
Фотохроника ТАСС.

VI Нохч-ГIалгIай областан партийни конференци

ССКП обкома балхах йола отчет

ССКП обкома секретара новкъ. А. И. Яковлевс яь доклад

Новкъостий делегаташ!

Оластан ялхлагIа партийни конференци чакхйоал дерригача советски халкъан политически а къахьегама а хьинар Iалаьмате чIоагIа айденна долча хана. Дерригдунен-исторически лоархIам болча гIулакхех хьалйизза хиннай отчето чулоацаш йола ха. Парте а халкъан а вахарна лоархIамегIара хIама дар коммунизм оттаярна дIахо лоаттабе безача къовсама Iалаьмате йоккха план партена а, дерригача советски халкъанна а дIакараенна йола Советски Союза Коммунистически парте ХХ съезд. Съездо бокъонца бакъдаь хьахьекхар. СССР-а керттера экономически декхар — бахаш болча нахах хIара сага кхоачаш йола продукци хьайира гIулакха эггара дукхагIа дегIадаьхка долча капиталистически мехкашта тIаккхувлгеи хьалха довлгеи исторически лоаццигача ханна кхоачашде торо хилар.

Къахьегамхоша мукъабалара тIехьа лоаттабеча къовсама, дерригача дуне тIарча болхлой а коммунистически а болама керда этап чулоацаш йола хIанзарча хана дунен халкъашта юкъера дегIаахара теоретически а политически а проблемаш кердача бесса отта а яь, шек йоацаш къоастайир съездо.

Отчето чулоацаш йола ха иштта белгалъяьнна я исторически гIулакхаца — адамий исторан чу керда зама — империализм йохареи керда социалистически общество чIоагIъяларен зама — хьайийла йолча Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен шовзткъа шу дизарца. Сийлахь-боккхача Октябро даьчох хьахинна керттера дар да Коммунистически партега хьалхале а йолаш, советски халкъо социализм хьаяр.

Советски Союзах низ бола социалистически индустриально-колхозни паччахьалкхе хиннай, хIаьта цу тIа гIолла цунга Iалаш дуденнад советски наьха бахар-лелара а культурни а гIулакхаш дикка лакха доахилга, Iилмеи техникеи а, литературеи искусствои а тоаделга. ЦIаккха а ца хиннача тайпара тоаденнад советски наьха духовни гIулакхаш.

Вай партес, моттигашкарча цун организацеша массе а оагIув чулоацаш беш бола берrига болх тIаберзабаь ба коммунизм хьаярна дола доккхий декхараш кхоачашдарна. ССКП ХХ-ча съезда соцамаш дика ка а йоалаш кхоачашдара гIодеш хилар парте могIаращта юкъера барт-цхьоагIо чIоагIъяра даькъе, промышленностаннеи гIишлонаш хьалъярнеи деш дола доал эргадаьккха тоадара даькъе, юрта боахам тIадийрзза тоабара даькъе, союзни республикай а моттигашкарча органий а бокъонаш шеръяра даькъе ССКП Центральни Комитето чакхдаьха гIулакхаш.

Укх теххьарча шерашкахь хинна лоархIамера гIулакх да калмыцки, карачаевски, балкарски, нохчийи гIалгIайи къамий автономи юхаоттаяра даькъе партеси правительствоси белгалдаь хиннар кхоачашдар.

ССКП ХХ съезда соцамаши Парте а Правительствос а цул тIехьагIа даь соцамаши новкъзара ца йоалаш кхоачашдеш йола ха, Нохч-ГIалгIай Советски Социалистически республика юхаметта оттаеш, цун экономика а культура а дегIайоалаеш, доккха а лоархIамера а декхар чакхдоаккхаш йола ха хиннай областан партийни организацена отчето чулоацаш йола ха.

I.

Промышленность, транспорт, гIишлонаш хьалъяр

ССКП ХХ-ча съездо а Партеси Советски правительствоси цул тIехьагIа даьча соцамаша а хьалхашка оттадаь декхараш кхоачаш а деш, боахаман гIулакхашта деча доала республикерча горкомий, райкомий, лохехьарча партийни организацеи а болх чIоагIбара эшараш деш хиннай Обком парти. Паччахьалкхен заданеши социалистически тIалоацамаши кхоачашдарна, хадданза йолча технически прогрессан ларда тIа хьаеш йола хIамаш тIа-тIа дукхагIа хилийтарна, организаци тоаярна, къахьегама овсарал лакхаяккхарна, чурча торонех пайда эценга шерагIа оттадарна партийни организацеш бехктокхаме хулга лакхадаьхад.

Из бахьан долаш республикерча дукхача промышленни предприятешка болх баьб къаенна, тIехьайиса оборудовани дикагIчунца хувцаш, керда технологически процессаш юкъе кхувлаш, производстван организаци тоаеш. Республикерча промышленни болхлоша бу болх электричествон низ юкъе боагIаш хилар шин шера 22,3 процент дегIаденад. Технически прогрессанна доккха беркат даьннад рационализатораша, изобретателаша, производстван новатораша даьчарех. Укх тIехьарча шин шера цар хьалхадаьккхад 20 эзар гаргга болх тоабергбола гIулакх, царех балха юкъе эзад 40 миллион сомал дукхагIа пайда луш дола 14 эзарнел тIех гIулакх.

Цу дерриганеша а дикка гIодир республикан промышленностана продукци арахецарна ялхлагIча пятилеткан хьалхарча шин шера план ханал хьалха кхоачашъе а мехка боахаманна планал совгIа 160 миллион маьха хинна ца Iеш продукци яла а.

Промышленни продукци арахецилга 1955-ча шераца диста аьлча, 23 процент совдаьннад, къахьегама овсарал 18,3 процент лакхадаьннад. Отчета чуйоагIача ханах хьалхарча ханарчул дуккха тIех бола сухалаш ба уж промышленность дегIаярна.

Шин шера республикан мехка боахамга цхьан миллиардал тIех ахча дахийтад. Керттерча даькъа из ахча ахийтад еза-йоккхача промышленностан отраслеш дегIайоалаярга — мехкдаьттан, энергетически, химически, машиностроени.

Промышленностан дерригa доакъош дегIадоаладарна белгалара толамаш укх дIадахача шера а даьхад. Уж толамаш дахарна шекало йоацаш гIодир промышленностаннеи гIишлонаш хьалъярнеи деш дола доал эргадаьккха хувцаро, Нохч-ГIалгIай административни экономически района Совнархоз вIашагIйолларо, Сийлахь-боккхача Октябра 40 шу дизара сийна шерра яьржача социалистически яхьо.

Республика промышленносто соахкара план ханал хьалхагIа — 18-ча декабре кхоачаш а йир, технико-экономически показателаш тоаелга Iалаш а дир. Еррига промышленносто арахийцаь продукци 1956-ча шерачул 10 процент совъяннай, хIаьта Совнархоза чуйоагIаш йолча предприятешка — 11,2 процент совъяннай. Къахьегама овсарал 6 процент лакхадаьннад, цу даькъе Совнархоза чуйоагIача предприятешка 9 процент гаргга а лакхлуш. Хьаеча хIаманга дIабода мах планах лаьрхIачул чухнахьа баккхаро 57 миллион сом гаргга экономи яьй.

Республикан нефтеперерабатывающи а химически а промышленность тIа-тIа дукхагIа цо дIаехаш йолча бедалца йизза Iалашъярна мехкдаьтта доаккхилга дикка совдаккхар — дуккхача шерашкахь партийни организацена хьалхашка латта декхар да. Из декхар кхоачашдарна геолого-разведочни балхаш чIоагIде а техкаяьнна йола мехкдаьттан Iалашенаш лоаццигача ханна дикка ебийта а езаш хилар областан партийни организаци. Цу гIулакха 1956-ча шера октябрь бетта парте обкома пленумо, мехкдаьтта долаш йола моттигаш лахара гIулакх мишта лел а хьежа, из болх тоабарна йола план тIаийцар.

Тахан вай конференцега дIаала йиш я, республикерча нефтяникаша из декхар дика кхоачаш ду, аьнна. Затеречни оалаш йолча шаьрен территорен тIа геттара дукха мехкдаьтта доалла моттигаш кораяьчул тIехьагIа, 1956-ча шера Сунженски дукъ тIара промышленни мехкдаьтта даккха доладелар. Цигара хIанз денбус эзар тонн гаргга мехкдаьтта доакх. Октябра 40 шу дуза дерригача адамий деза ди хьаотташ кIеж а тохаш мехкдаьтта даьлар ГIойт-Керта районе. Цо торо хилийтай отчета чуйоагIача хана тохкам баь яьнна йола республикера мехкдаьттан Iалашенаш 27 процент совъяха.

Геолого-разведочни балхаш шердаь вIашагIдоххаро, мехкдаьтта доаллаш йолча кердача моттигашка мехкдаьтта даккха доладалоро, хIаьта иштта мехкдаьтта доахаш хиннача къаьнача моттигашка болх беш йолча скважинех дукхагIа пайда эцилга тоадаро торо хилийтар Совнархоза мехкдаьттани газани промышленноста Управленега ханал хьалха — 14 декабре паччахьалкхен план кхоачашъе а, мехка боахаманна планал совгIа массехк эзар тоннал дукхагIа мехкдаьттеи 10 миллион кубометр гаргга мехкдаьттан гази яла а. ДIадахача шера дIадаьлар доахача мехкдаьттан боарам чухнахьа бувлга, дIахо йодача хана доаккхаш дола мехкдаьтта дукхагIа хилийтарна мел эшар Iалаш а дир.

Дика хIамаш хиннад нефтеперерабатывающи промышленносте а. Нефтепереработчикий коллективо ханал хьалха план кхоачаш а йир, хIаьта планал совгIа массехк эзар тоннал дукхагIа мехкдаьттан сийрда продукташ а елар. Мехкдаьттах мехкдаьттан сийрда продукташ йоахилга 19 процент совдаьннад.

Отчета чуйоагIача ханна дIахо а дегIаенай мехкдаьттан газаш тIа хьахулаш йола химически промышленность.

Балха низаш совдахарна, балхашта автоматизаци ярна дикка дукха болх баьб республикерча энергетикаша. 1955-ча шераца дистаь аьлча, 1957-ча шера 36 процент совдаьннад электроэнерги йоаккхилга. ДIадаха шу йистедалла доаллача хана Новогрозненски ТЭЦ-о хьайир массехк эзар квт низ а болаш йола керда турбогенератор.

ДIахо дегIаенай машиностроительнии металлообрабатывающии промышленность. Цу промышленносто арахецаш йола продукци отчето чулоацача ханна 36 процент гаргга дегIаенай. Машиностроительни предприятешка хьаяь а болх беш а я итташ керда машинаши оборудовании. «Красни молот» яхача заводе, бокъонца из гIулакх Iомадаь а баьнна, хьае болабеннаб 500 атмосфер давлени йола тIоанаш хица дохадарна лаьрхIа йола агрегаташ. Агрегаташца я оборудованен комплекс, цементно-смесительни машинаш, иштта кхы дIахо а.

Отчетни хана дIахо дегIаера ейга, кхачан, моттигера а кооперативни а промышленность. 1955 шерага диллача 1957 шера дегIадера маькхи маькхабулкайи изделеш хьаяр 82 процент, кондитерски изделеш 23 процент, дулха а калбасий а изделеш 24 процент, даьтта 67 процент совгIа, шурий продукташ 2,5-зза, кога гIирс 20 процент, швейни изделеш 24 процент, иштта кхы дIахо а.

КIезиг-дукха тоабаьб бахача наьха вахара эшараштa гIулакхаш дара респромсовета болх.

ГIишлонаш хьалъяра дешаех Партеси Правительствоси даь соцамаш кхоачаш а деш, отчетни хана областа партийни организацес промышленни, нах чубаха, культурни - вахара гIишлонаш хьалъяра хьалхале лелаелга тоадир. ГIишлонаш чехка а дика а хьалъяр лакхделар, индустриальни методаш дукхагIа юкъе йоалайир гIишлонаш хьалъеча.

Укх дIадахача шин шера ялхазза дукхагIа лакхденнад сборни аьшкбитон арахецалга.

Духхьал дIадахача цхьан шера промышленни, нах чубаха, культурни-вахара гIишлонаш хьалъеш дIадахийтар 565 млн. сом, из да 1956 шера хинначул 12 процент дукхагIа. Хьалдаь а даьннад, нах баха чу а ховшабаьб 48,5 эзар кв. метр долча цIеношка, планах 43,4 эзар кв. метр хиннача.

ЯлхлагIча пятилеткан план кхоачашъе дерригхалкъа социалистически яхь лелаш республике хьахилар бIаьш бола производстван дика болхлойи новатораши. Царна юкъе ба: Октябрьски контора бурув деттa мастер н. Соломатин, мехкдаьтта доаккха мастер н. Яровая, Грозненски нефтеперерабатывающи завода установка начальник н. Пугачев, «Красни Молот» завода токарь н. Двойников, Гудермесски локомотивни депон машинист н. Ярыгин, № 3 йолча автотранспортни конторан шофер н. Титов, кхы иштта дукха бараш а.

Дика дараш белгалдоахаш, вай белгал ца даьхача даргдац цIенхаштта дола кхоачамбоацараш а промышленностеи транспортеи балха тIехь динза дисаьраш а.

Юккъерча хьоккхамаша къайла кхухь цхьайолча бурув деттача конторий, нефтепромыслай, заводий, фабрикий во болх.

1957 шера 205 предприятех паччахьалкхен план кхоачаш ца еш я 35 млн. сом мах бола продукци ара ца хецаш йита 35 предприяти.

Царна юкъе я йоккхий предприятеш а — завод «Красни Молот», транспортни машинаш ю завод Ассински консервни завод, Оргкомитета доагама промышленноста Управлени, № 1 йола мебельни фабрика, № 10 йола мельзавод.

Предприятеша паччахьалкхен план кхоачаш ца яра эггара хьалхарча аргIанна бехке ба предприятей хьалхале лелаераш, предприятешта тесса а болх дика ца бовзаш а хьалхале лелаеш бола. Масала, хьаэцаргья вай Ассински консервни завод, цун хьалхале лелаераша завод сезона кийчъяр шоай бехктокхаме гIулакх ца лоархIаш хIама дир, дукха гоаяь а дика йоацаш а йир технически оборудованена ремонт, майоаггIара кийчъянзар кадраш, уж гIулакхаш бахьан долаш оборудованеша сайца латташ дукха ха йоаккхаш, бедал талхаш, цхьацца болча болхлоша балха нормаш кхоачаш ца еш моттигаш хилар. Планах йоагIаш йола 3 млн. сом мах бола продукци ара а хецанзар заводо, алапен фонда расход 600 эзар сом тIех а яьккхар.

Цхьайолча предприятеша валовой продукци арахецара план кхоачаш а еш, номенклатурах йоагIа заданеш кхоачашъяц, халкъа боахамана кертера продукци а изделеш а кхоачам болаш арахецац. Эггара хьалха из доагIа совнархоза нефтеперерабатывающи промышленноста управленех. Духхьал 1957 шера 27 тайпа йолча товарни продукцех 14 тайпа мара дац план кхоачашъяь. Управленен хьалхале лелаераш нн. Пальчиков, Серов, совнархоза поставкай кооперированен отдел, заводий директораш валовой продукцен план кхоачаш ярах тоъам, а баь, ассортиментах йоагIача бедалцеи реагентащцеи заводаш Iалаш ца еш ба, хан-ханахьа кийчъяц товарни продукци, емкостни боахам шербар мела леладеш ба.

Цхьайолча, къаьстта моттигерча, мебелни, кхачаи промышленноста предприятешка, кхычар а арахецача продукцен дикал бахьан лоаттабе боагIа къовсам лоаттабац.

Республикан промышленноста дукхача доакъой предприятеша мела юкъе а кхухь, кIезига пайда ийбеш а да вай ханарча Iилманна а техникана а карагIдаьннараш, кхоачам болаш лакхъяц механизаци а автоматизаци а. Масала, республике къаьнарча мехкдаьтта доаккхача моттигашка, къаьстта Гудермесски, Правобережни, Октябрьски, Старопромысловски, нефтепромыслови управленешка мехкдаьтта даккхара шоллагIа методаш юкъейоалаяр мела леладелга ла йиш йоаца гIулакх да. Говзалца низ тIахьош (феца, хица) мехкдаьтта доаккхаш 37,8 процент мара мехкдаьттан тIоанаш дац, из дича болх бу скважинаш 35 процентал лакхагIа яц.

Мехкадаьтта дукхагIа даккхар духьа хица тIоа бохабарна мел эша техника а оборудовани а йоллашехь, планаца 336 моттиге тIоа бохабе лаьрхIа хиннача 169 моттиге мара тIоа бохабаьбац отчетни хана.

Нефтепромыслови управленей а Совнархоза а хьалхале лелаераш мехкдаьтта даккхара прогрессивни методаш юкъе йоалаяра из тайпа гIулакх леладеш хиларах чIоаггIа лохдир мехкдаьтта доаллача къаьнача моттигашка мехкдаьтта даккхар, къаьстта Старогрозненскии Октябрьскии НПУ-шка.

Авареши чоалхане гIулакхаши нийслуш хиларах кастка́ста чакх ча йолаш юс тохкамаш деш ю скважинаш. Масала, 10 шера кхозза доладир тохкамий балхаш Старопромыслови района Хайн-Керте, цхьабакъда дIайолаяьча скважинах цхьаккха а йисте яккханзар. Из тайпа гIулакх да Октябрьски районе а. Iалаьмате мела лел ГIойт-Керте балхаш.

Технически прогресс бахьан лоаттабеча къовсаме лоархIам болла гIулакх бе доал Грозненски НИИ-еи «Гипрогрознефтанеи». Мехкдаьттан промышленноста балхаш дIахо а тоадарнеи дегIадоаладарнеи доккха гIулакх деш я цар коллективаш. Цхьабакъда вай институташ производственникашта хьалхашка доккхийча декхарийла я, керда процессаш а аппараташ а араяха тIехьа юс уж, шоаш даь даьха балхаш производстве юкъе доаладар мела леладу цар, бурув тохар сихдарна, мехкдаьттан тIоа хица бохабарна, мехкдаьттах тайп-тайпара продукташ яха керда технологически процессаш увттаярна мела новкъостал ду.

Социализм хьалъеча ерригача хана вай парти В. И. Ленина указанешка хьежжа, новкъара ца йоалаш къахьегама овсарал лакхъеш хиннай, производство дегIаяра кертера торо из йоландаь. Вай республикан промышленносто къахьегама овсарал лаккъяра задани кхоачашъю.

Цхьабакъда карагIдаьннарех вай кхоачам бергбац. ДIадахача шера 11 бетта йоагIа къахьегама овсарал лакхъяра заданеш кхоачаш янзар 24 предприятес, царна юкъе я совнархоза 12 предприяти. Царна юкъе я: Новогрозненски нефтеперерабатывающи завод, кондитерски фабрика, Грозненски консервни завод, тарно-мебельни комбинат, кхыяраш а.

Предприятей берриггача балха кертера дикал хьагойтар да продукцега дIадодар лохдар, халкъа боахаме рузкъа Iоадара хьаст а кертера гIулакх а дола. Вай республикан промышленность еррига хьалаьцача арайоаккхача продукцега дIадодар лохдара задани кхоачашъю.

Ала дезаш да, продукцега дIадодар лохде къовсам массанахьа а лоаттабеш ца хилар. ДIадахача шера продукцега дIадодар лохдара задани кхоачаш янзар 11 предприятес.

Дукхача предприятешка, хIанз а ю пайда ца боала йоккхий расходаш, продукцен цхьан бустамга нормативни йода бедал, материалаш, доагам, электроэнерги лакха латт, балха тIехь авареш а брак а хул. Къаьстта лоха латт бурув деттача конторий хьоккхамий дикал материалийи химически реагентийи расходаш тIех яьхе ю цар. Духхьал дIадахача шера бурув деттача контораша 89 авари йир, 7 эзар метр шозалагIа бурув техар, из да республике бурув деттача контораша паччахьалкхен планах доагIаш дола тоханза дисаь бурув миссел. Бурув деттача хьалха санна дIахо а хьош да пайда ца эцаш дукха ха йоаяр. Проходкан сихал лакхъе лоаттабе безаш бола къовсам лоаттабац дукхача бурув деттача контораша. Кхоачам болаш да, 1957 шера 11 бетта бурув техача 92 скважинах 34 е 37 процент мара сихъаяь йисте ца яккхар аьлча. Партен ХХ-ча съездо оттадаь декхар да скважинай порходкан сихал шозза лакхъе аьнна, шин шера тохкамаш де бурув тохача 16 процент, эксплуатационни бурув тохача 28 процент мара лакхъеннаяц вай уж.

Iалаьмате во болх бир дIадахача шера МагIалбикерча бурув деттача конторас, къахьегам во вIаштIехьа баккхарах, къахьегама а технологически а дисциплина лоха хиларах, бурув деттача бригадаша хьалхале лелаелга технически мела лелаярах 30 авари йир цо, царех 3 йоккха яр — цхьа скважина геттара дIа а йоаккхаш, шин скважина юха бурув а тохаш хилар уж.

Бурув деттача уж тайпа гIулакхаш дIахо ла йиш йоацаш да. Совнархоза мехкдаьтта доаккхача промышленноста Управленен, бурув деттача конторий хьалхале лелаераш декхарийла ба нефтяникашта хьалхашка партен ХХ-ча съездо проходкан сихал лакхъе, продукцега дIадодар лохде аьнна оттадаь декхараш кхоачашдарна эша торонаш Iалашъе.

ЦIенхоштта дола кхоачамбоацараш да гIишлонаш еча организацей балха тIехь, царех цхьаяраша производство во вIаштIехьа яккхарах шоашта тIадахкa декхараш кхоачашдац, болх вIаштIехьа баккхац, шоай йолча торонех бизза пайда ийбац, объекташ эксплуатаце дIаяларах йола паччахьалкхен план кхоачаш яц. ГIишлонаш хьалъяра — монтажни балха шера йоагIа план ерригача республике 91 процент кхоачашъяьй, царца Совнархоза гIишлонаш еча организацеша 96 процент а еш. Паччахьалкхен план кхоачашъяр дохадир «Чечингстрой тресто», «Геркумводстрой» № 4, № 5 йолча гIшилонаш хъалъяра монтажни контораша, «Сельэлектрострой» СМК, кхыяраша а.

Совнархоза гIишлонаш хьалъяреи стройматериалаш хьаяреи йолча Управленес установка Г — 18, парафинови цех, гормолзавод, кхыяраш а санна йолча керттерча промышленни объектай паччахьалкхен средстваш караерзаелга дохадир.

ГIишлонаш еча организацеша мела лелабу поточно-скоростни методаш гIишлонаш еча юкъе йоалае лоаттабеш бола къовсам.

Цхьайолча гIишлонаш еча организацеша тIагIертта къовсам лоаттабац стройматериалаш лорае а уж кхоеш гIишлонашка дIаяхийтара а тIехьа, гIишлошка дIадодар лохдара тIехьа, зенаш ду.

Доккхий кхоачамбоацараш да машин-наькъа отделенен балха юкъе а. Машин-наькъа управленес а отделенес а Iалашдац республикан мехкдаьттах продукци йоаккхача промышленноста нефтепродукташ, къаьстта ассортиментах яраш, дIакхахьар, цистернаш дукха ха юкъе йолийташ хьаувттаю.

Шоай болх вIаштIехьа баькхабац автотранспортни боахамашка, зенаш а деш болх бу царех цхьадолчар. Автотранспортни боахамашка боагIаш бола къовсам лоаттабац доагам кходе, авари а брак а ерашца. 1956 шераца нийсдича дIадахача шера дукхагIа йир авареш а новкъа ду хатераш а.

Iалаьмате во болх бу Совнархоза снабсбыта управленес, Росснабсбыто, Сельхозсбыто. Царна хьалхале лелаераша нн. Егоровс, Халиповс, Ишхановс шоай декхараш лерхI духхьал фондах луш йола материалаш хьаэцари уж дIа-юха хьожаяри, моттигерча торонех пайда эца йоакхо йиц, децентролизованни заготовкаш йиц.

Промышленноста, гIишлонаш еча организацей, транспорта балха юкъера белгалдаьха кхоачамбоацараш, дукхагIа долча даькъе Оргкомитетои Совнархозои керда дIадехарашка хьежжа болх вIаштIехьа ца баккхарах, цхьадола дешаш къоастаделга ший ханнахьа доацаш, мела леладарах хиннад. Промышленноста хьалхале лелаеш цIенхоштта дола хIамаш ца деш дут партен обкомо, горкомаша, райкомаша, первични парторганизацеша.

Партен Грозненски, Малгобекски горкомаш, Ленински, Орджоникидзевски, Назрановски райкомаш, партен кхыйола райкомаш цкъаза лаьрхIа хьажац гIулакхага: кертера дар къоаста а дий первични партийни организацей а боахаман хьалхале лелаерий а теркам цунна тIабахийтац, шоашка де дIаденна гIулакх бахьан уж бехктокхаме хилар мела лоаттаду.

Областан партийни организацен декхар да — Нохч-ГIалгIай республикан экономика дIахо эйяр, промышленности транспорти, гIишлош хьалъяри сихдар, цо Iалашде деза республика сихагIа меттаоттаяр. Республикан промышленносто еррига арахеца продукци арахецар, 1957-ча шерага диллача 10 процентал кIезигагIа доацаш эйде дезаш да, цу даькъе совнархозага гIолла 10,4 процентаи моттигерча промышленноста продукци 8,3 процентаи.

Мехкдаьтта доаккхача промышленностан гIулакха дIахо эйбанза баргбац геолого-разведочни болх, хоадамболлаш тоабе беза болх беш йолча скважинаш тIа беш бола болх, шерагIа пайда эца беза мехкдаьтта даккхара леладеча дикагIача методех. Укх шера мехкдаьттах продукташ йоахалга 1957 шера даьккхачул 11 процент дукхагIа даккха дезаш да.

Дукха балхаш де деза укх шера химически энергитически промышлейнностан кхыча доакъоша. Дикка шерлу гIирсаш хьалдара балхаш. Тоъам болаш да, 1957 шерага диллача цу гIулакха дохийта ахча 1,5-за дукхагIа хургдолга. Хьал а даь нах чуховшаргболаш кийчде деза 85 эзар квадратни метр цIенош — соаххa даьчул шозза дукхагIа, цул совгIа бахача наьха шоай чотахи паччахьалкхен кредитахи 20 эзар къаьст-къаьстача наьха цIенош.

1958—1960 шерашка республике халъе лерхIаш я 47 промышленни предприяти, хIаьта 8-на уж тоаяь эргайоахаш болх бе беза. Из программа дика кхоачашъярна боккха болх боаржабе беза гIирсаш хьаллеш йола организацеш чIоагIъеш, цар производстван базаш шеръеш, лакхара говзал йола гIирсаш хьалдерий кадраш кийчъеш.

Республикан промышленноста а транспорта а гIирсаш хьалдара а гIулакха чакхдаха дезача декхараша партийни комитеташкара дIадех, боахама, партийни, советски, профсоюзни организацей хьалхле лелаечар, шоашта тIадехка декхадаш дика кхоачашдар цар Iалашделга, наха юкъе беш бола организаторскии политическии болх айбелга, республикан экономика дIахо айярна уж оарцагIа боахалга.

II.

Юрта боахаме

ССКП ХХ-ча съезда решенеш кхоачашъеш партен обком, областан партийни организацен уйла тIаерзаеш хиннай юртабоахама хьалхле лелаяра гIулакх тоадарна, колхозаши, совхозаши, МТС-аши хьалхле лелаеча кадращца чIоагIъярна, лаьттанцарча балхий культура лакхъярна а хьайбаех хьайоаха продукцеш дукхагIа яхарна а, Iилманна карагIдаьннарехи юртабоахама хьалха латтарий опытахи дикагIа пайда эцарна.

Организаторски болх лелабарахи Херсонскии Къилбаседа ХIирий, Дагестански автономни республикайи юртбоахама къахьегамхошца лелаяь яхь бахьане вай республикан колхозаштеи, совхозаштеи, МТС-штеи цхьа дола дика балхаш карагIдаьннад ялат, дулх, шура, тха, фуаш, иштта кхыйола юртбоахама продукташ дукхагIа яхарна.

1957 шера Нохч-ГIалгIай республикас хьалхарчарца кхоачашъяьй паччахьалкхен ялат кийчдареи эцареи план. Ханал хьалха паччахьалкхенца расчет а яь планал совгIа дикка дукха ялати, ганараши, комсаши, шуреи, тхаи, фуаши дIаденнад.

Отчетни ханна ялати гидуаргиши дахар цкъаи ахаззеи дукхагIа хиннад, дулх — 1,2-за, шура — 1,7-ча, фуаш — цкъаи ахаззеи дукхагIа.

Республикан колхозашеи совхозашеи къаьстта чIоагIа хо-луш толамаш даьхад ССКП ЦК-а сентябрьски пленум хинначул тIехьагIа.

Из бакъду юрта боахама продукташ паччахьалкхенна дIачуяларах йолча укх лохехьарча цифраша:

	1953 ш.	1957 ш.	1957 шера 1953 шерага диллача (проц.)
Ялат эзар тонна	39	100	256
Шура эзар тонн	18	40	222
Фуаш миллион	7	13,4	192
Тха тонна	1470	2264	153,8

Юртбоахама продуктай производство айярна хоадамболлаш бола лоархIам хилар, республикан колхозашкеи совхозашкеи фийг болча ялатий боахам чIоагIбари доакъарий база чIоагIъяри. Нагахьа 1955 шера фийг бола культураш хьувкъар юкъера лаьрхIача гектара тIера 7 центнер хиннадале, 1957-ча шера хIара гектара тIера 13 центнер яьккхай.

Фийг бола культураш лакхара хьувкъар Iалашдаьд гектара тIера 15-гара 17,5 центнерга кхаччалца ялат даьккхача Урус-Мартановски, Шалински, Сунженски районий совхозашеи колхозашеи. Каргалински района «Красни пахарь» яхача колхозе, юкъера лаьрхIача ка бола ялат хьувкъар 19,5 центнер яр, Сунженски района ХХ-ча партсъезда цIерагIча колхозе 19 центнер, цу даькъе

(ДIахододар 3-ча оагIон тIа)

VI Нохч-ГIалгIай областан партийни конференци

ССКП обкома балхах йола отчет

ССКП обкома секретара новкъ. А. И. Яковлевс яь доклад

(ДIахододар Хьалхардар 2-ча оагIо тIа)

хьажкIаш — 31 центнер гектара тIера.

Цунца цхьана фийг болча ялатий боахам дегIабоалабарна лоархIаме дола кхоачамбоацараш да. Цхьайолча колхозашкеи совхозашкеи во гIулакх ду дIайийнача фийг болча ялатий культурана, дукха доаду из чуэцаш. Из бахьан долаш, Надтеречни района Гвардейски яхача совхозе фийг бола ялат хьувкъар гектара тIера 7 центнер мара хиннадац.

Республике, къаьстта во леладаьд хьажкIаш чуэцара гIулакх, гектара тIера 9 центнер мара яьхаяц уж. Партен райкомашеи райисполкомашеи совхозий директорашеи шоаш бехктокхаме ца хеташ болх лелабарах — Назрановски Ачхой-Мартановски, Шалински, Урус-Мартановски районаш, хьажкIаш чуэцалга лертIа вIашагI ца доллаш, дукха йоаеш, лежкъаеш а йоаяьй.

ДIадахача шера цIенхоштта къоачамбоацараш хиннад овощаши коартолаши яхарна. Юртбоахама управленеси цхьайолча районий ССКП райкомашеи райисполкомашеи ший ханна вIашагIтеха хиннабац колхозникаши совхозий болхлойи дIайийнача хIамашта Iунал дарна а овощаш ший ханна чуэцарна а, цунагIа паччахьалкхенна уж дIаялара план 81 процент мара кхоачашъяьяц.

Республика дика торонаш йолаш я, сомийи комсийи бешамаш шеръярна. ХIанз укх сахьате вай колхозашкеи совхозашкеи 14 эзар гектар сомийи бешамаш я, цу даькъе 1957 шера дIаегIай 2650 гектар. ХIаьта, сомийи комсийи бешамаш вай республике дуккха а дикагIа дегIаяхка йиш йолаш яр. Сомийи комсийи бешамаш шеръяра гIулакх мела лел Карагалински, Урус-Мартановски, Назрановски, Первомайски районашка, хIаьта Ачхой-Марновскии Веденскии районашка во гIулакх дарагI дукха сомийи комсийи бешамаш йовра кхерам болаш я.

Юрта боахама продукташ яхара производство эйярна лоархIамера гIулакх да хий дехкаш дола лаьтташ махулла шердари, уж дизза карадерзадари. Хий детташ леладеш долча лаьттан дукхал отчетни ханна 10 эзар гектар дегIаденад, цунца 77 эзар гектар а хиннад из. Цхьабакъда цу лаьттах пайда эцар во леладеш да. Укх шера республике гIолла хий теха лаьтта 54 эзар гектар дар.

Обкоми партен райкомаши первични парторганизацеши дукхагIа уйла тIаяхийта йолаеннай хьайбаш дебадара гIулакха, доакъара база Iалашяр чIоагIдарна, хьайбаш чудоахкаду кхийш хьалдарна, хьайбашка хьежа кадраш лахарна а цар материальни безам болийтар лакхдарна а.

Эггара хьалха, дикка хувцаденнад шура луш долча хьайбашцара гIулакх. Доахана дукхал эйденнад, дикагIа хиннад дикача фух долча доахана Iулаш. 1957 шера укх тайпара хиннад юкъера лаьрхIача шура яккхар:— колхозашка хIара Iаттагара — 1945 килограмм, е 1956 шера хинначул 416 килограмм дукхагIа; совхозашка — 2.294 килограмм, е 90 килограмм дукхагIа. ДикагIа дола хьокхамаш даьхад, хIара Iаттагара — 2.251 килограмм шурий яьккха, из яккхар цхьан шера 31 процент эйдаьча Сунженски района колхозаша. Наурски района колхозаша 1.954 килограмм шура яьккхай хIара Iаттагара, валови шура яккхар 30 процент айдеш.

Цунца цхьана, республикан дуккхача колхозашкеи совхозашкеи дIахо шура яккхар айдарна, йолаш йолча торонен бизза пайда эцаш дац. Доахан Iаьхар дусаш хилар дIадаькхадац, дахкаш дола доахан дохкари доадари хулийт, цунагIа 1957 шера колхозашкеи совхозашкеи доахан дебара план кхоачаш ца еш йисай.

Геттара мела лел республике жа дебадара гIулакх. Уж дегIадоаладара план кхоачашъяьяц. Лоаман юхерча зонан цхьайолча колхозий совхозий хьалхле лелаеш бола цхьабола хьалхле лелаераш жа леладе шоай торо яц яха харцахьара уйла тIа а ийца, цудухьа жа леладар айдарна хIама ца а деш сейцаб. Уж тайпара уйлаш цIенъяь дIаяха еза.

Дулх дукхагIа хилийтар — вай республикан колхозийи совхозийи эггара тIехьа латташ дола дакъа да. Нагахьа укх дIадахача шера шурей фуаши дахар 1,5-за гаргга дегIаденадале, дулх кийчдар 1956-ча шера боарам тIа дисад. Цунах дулха заготовка яри из эцари кхоачашдаьдац.

Дулх даккхара гIулакх шортига лелара бахьан да дукхагIа йолча республикерча районаша хьакхарч чуоттаяреи доахан бугIе дигареи план кхоачаш ца яр. Гудермесскии, Ачхой-Мартановскии, Малгобекскии, цхьайолча кхыча районашеи е йоаггIача тайпара терко йиц хьакхарч лелаяра гIулакх тоадара.

Республикерча совхозашкеи колхозашкеи хьакхарч лелаяра гIулакх кIезигде гIерташ йола харцахьареи зеннеи уйла дIаяккха еза, де йиш мел йола хIама де деза хьакхарч ебийтарна, дулх дукхагIа луш дола гIулакх из хиларах тарра.

Юрта боахаман продукци кийчъяра боарам а колхозашеи совхозашеи лаьттаех бизза пайда эцаш хилар а белггала хьахьокх 100 гектар пайданерча лаьттан тIара лаьрхIа хьахоалача юртбоахаман продукцес. Цхьабакъда цу лоархIамеча хьокхама, къаьстта а шурей дулхи даккхара вай республика тIехьайисай кхыча республикаели областели. 100 гектар пайданерча лаьттанна лаьрхIа 1957 шера вай колхозашеи совхозашеи даькккхад 21 центнер дулх, 50 центнер шура, 258 кг. тха, хIаьта фийг болча ялатий бIаь гектара лаьрхIа 8 эзар фуъ.

ХIанз, бахархой сага сих хьайбай керттера продукташ кийчъяра гIулакха гарггарча шерашка США-на тIехьакхе аьнна советски халкъо шийна хьалхашка декхар оттадаьча хана, 100 гектар пайданерча лаьттанна лаьрхIа хьайоала хьайбай продукци гаргарча хана чухь сихха дегIа ца йоалайича яргьяц вай республикера колхозаши совхозаши.

Республика юхаметтаоттаярах 1957 шера МТС-ши колхозаши хиннача 12 керда совхоз йиллай, хIаьта 62 керда колхоз вIашагIа а еллай. Цу тайпара хIанз республике я 96 колхози, 32 сохози, 14 МТС-и.

Отчетно чулоацача хана чухь дикка болх баьб колхозаш организационно-боахама чIоагIъярна, къаьстта лоаман районашкара колхозаш. Цу боахамашта кредит деннад, автотранспорт еннай, болх бу хьайбаш деннад.

Республике хьайоалача ерригача юртбоахаман продукцех нийсса аханел совгIа яр созхозаша лу хIанз. ХIаьта а бизза пайда эцац цар ялати хьайбай продукташи дукхагIа хилийтарна долча кхоачамех. Сов дукха къахьегам а маха бода продукци хьаярга. Цун бахьан да ялаташ во хьувкъаш хилар, хьайбаш леладеча механизацъкIезига еш хилар, хьайбаех хьайоала продукци кIезига хилар. Керда яхкаьча совхозашка хиннадац нийса оттадаь балха боарамаши баьча балхах луш дола маьхаши. Къахьегама а материальни ценностей а учет во латт.

Колхозий боахамаш тоадарна лоахIам болаш да машиннотракторни станцей болх тоабелга. ДIадахача шера республикерча МТС-ша кIезиг-дукха тоабаьбар шоай болх, тракторий балхий план 103 процент кхоачашъяьй. Планах 546 гектар хиннача условни тракторо 580 гектар Iалашъяьй. Цхьан гектара тIа кIаьда оахам дарга дIабода мах планал 6 соми 05 кепиги лохбаьб.

ХIаьта а, дуккхача машиннотракторни станцеша хIанз а во болх бу, тракторни балхашка бода мах лакха ба, колхозашцара шоай договораш кхоачашдац, юрта боахаман продукци хьаяккхара а из паччахьалкхенга дIаялара а гIулакха бизза бехктокхам лархIац.

Областной партийни организацени хьалкашка Iалаьмате доккхий деккхараш латт юрта боахаман дерригa доакъош дIахо йодача хана а тоадарна. Ялатий боахам тоалургболаш, хьайбаех хьайоала продукташ дукхагIа хургйолаш, сомийи комсийи бешамаш дикка шерлургйолаш дола щу хила деза 1958-ча шерах.

Гектара тIара 15 центнерал кIезигагIа доацаш ялат даккхара, хIаьта хьажкIаш 15—20 центнер яхара тIехьа къовсам лоаттабе беза вай укх шера. Цу гIулакха фийг бола ялаташ дувча кхашка минеральнии органически удобренеш дукхагIа хьерца еза, ка бола ялат леладарга довла деза районированнии дикагIа хьувкъаш долеи сортовии фу мара а ца дувш. Гибридни фух а квадратно-гнездовой способах а мара е йиш яц хьажкIаш. Ка бола ялаташ раздельни способах, лоацчача хана чухь, доа ца деш чуэца деза.

Укх шера къаьстта теркам тIабахийта беза вай халагIа а лоархIамегIа а дола юрта боахаман доакъош дегIадоаладарна. 1958 шера денз дIа колхозашеи лоаман районашка дIае йолае еза шекар доаккха свеклаши тхьамкеи (махорка).

Балхархой балхашка дIатарбара а республикерча колхозийи совхозийи экономика тоаяра а боккха лоархIам болаш хургда сомийи комсийи бешамаш шеръяр. 1958 шера республике 5 эзар гектар сомийи комсийи бешамаш дIае оттадаьд.

Овлангара денз тоаде деза овощаши коартолаши кхеяра гIулакх, хадданза йоакхо е еза кIотарган тIайолеи ушал йолеи лаьтташ цIендара чотах дIадув лаьтташ шердара.

Республикерча партийнии советскии органша керттера уйла тIаяхийта еза дIахо йодача хана хьайбаш дебадара а цар продуктивность лакхаяккхара а гIулакха. 1958 шера вай дукхагIа хилийта деза дулх 25 процент, шура 35 процент, фуаш 30 процент, тха 15 процент.

Хьайбаш дебадара нийсса коатIара оалхазараш дебадара уйла а йинза яргьяц, 1958 шера хIара колхозеи совхозеи гIажий-боабашкий е москала котамий ферма хила еза.

Юрта боахама хьакъехьа хIанз латташ дола декхараш кхоачашдарна боккха лоархIам болаш я МТС-ш. Уж декхарийла я колхозашка мелдеча балхашта комплексни механизаци е, хьайбаш леладечарча, бешамаш лелаечарча, овощаш лелаечарча балхашта механизаци яра къаьстта уйла тIаяхийта, цу тайпара денна къахьегама овсарал лакха а йоаккхаш продукци хьаярга бода мах лох а беш.

III.

Республикерча къахьегамхой материальни хьал-торо а культурни боарам а дIахо йодача хана айдалар

Хадданза дегIаухаш латта советски халкъа материальнии культурнии эшараш ма-могга дукхагIа кхоачашдара хьакъехьара ССКП XX съезда решенешкара а цул тIехьагIа Партеси Правительствоси даьча соцамашкара а хьалхале а ийеш, республикерча къахьегамхой вахара хьал дIахо тоадара тIаберзабаь баьб областной комитета ший болх.

Отчето чулоацача хана чухь дегIаденад адамий вахара эшаш дола предметаш хьаделга, болхлойи гIулакхерча наьхеи алапеш тIакхийттад, пенсеш далара гIулакх тоаденнад, школаш, дарбани берийи учрежденеш йийбай. Шерра даьржад чуIе цIеноши культурно-бытовой гIишлонаши хьалъелга, городаши нах баха пункташи тоаелга.

Республикерча городашкеи болхлой поселкашкеи бахархойи паччахьалкен кредитеи чотах 48 эзар кв. метр чуIе цIенош хьалдаьд, хIаьта царца паччахьалкхено ше даьраш а лаьрхIача наха чуIе дIаденнад 100 эзар кв. метр цIенош. Цул совнагIа юрташка хьалдаьд даьннад 15.675 цIа. Грозне газификаци яь 2 эзари теплофикаци яь 2 эзарнел совгIи квартираш я, 56 эзар кв. метр йола улицаши майдаши тIо билла а асфальт йилла а яьнай.

1956—1957 шш. республикерча къахьегамхоша дIаийцад 300 миллион сомал совгIа пособии, пенсии, социальни страхованех дола единовременни новкъостали. Дукха бераш долча а дай тIехь боаца бераш долча а ноаношта 23 миллион сомал совгIа пособеш еннай. Мах боацаш а льгота йолча маьхех а санаторешкеи дом отдыхашкеи баха 17 эзарнел совгIа путевкаш еннай болхлоштеи гIулакхерча нахаи.

Шерагара шу массаза дала дукхагIа Iовш доагIа къахьегамхоша кходеш дола ахча. ТIеххьарча шин шера чухь бахархоша республикерча сберегательни кассашка Iодилла ахча 104 миллион сомал дукхагIа хиннад, хIаьта ахча Iодуллаш бола нах 21 процент тIакхийттаб.

Хадданза дегIаухаш латт товарооборот, 1955 шера хинначул 415,5 миллион сом дегIаенай из. ЦаI-а хазза—шозза дукхагIа дехкад бахархошка дулха продукташ, хьайбай даьтта, шекар, шура, швейни изделеш, когий гIирс, даьреш а зипаш а. Цу тайппара теркалде дезаш да цу юкъа цу промышленни товарий маьхаш чухнахьа даьнна хилар а. Царел а дукхагIа ехкай кхачан продукташ. Бахархой сага сих лаьрхIача 1955 шера дехкачул 58 процент дукхагIа дехкад соахка хьайбай даьтта, дулха продукташ 39 процент, шекар 16 процент, шура 102 процент.

Торгови сеть шеръеннай. ТIеххьарча шин шера республике хьал а яьй хьа а йийлай 53 магазини палаткеи, шовзткъеиттанел совгIа столовии, кафеи, закусочнии.

Цунах хетта кхоачамбоацараш а да дохка-эцар деча организацей балхашка. Цхьаболча торговлен болхлоша шоашта тIадахка гIулакхаш ханнахьа кхоачаш ца дар а бе-башха доацаш леладар а бахьан долаш хиланза яргйоацаш йола продукташ хилийтац хадданза, къаьстта а юрташкарча районашка. Во вIашагIбеллаб гIишлонашта эшаш йола материалаш йохкара болх а.

Цхьайолча торгови организацешка (столовий трест, пищеторг, респотребсоюз) во ладу болхлой хьаийбара, дIаоттабара, уж кхетабара гIулакх. Торговле цIенхоштара кхоачамбоацарш хилара бахьан да торгови организацешта хьалхале лелаеш болча н. н. Забелина, Стерленкос, Смирновс, Маховс уж кхоачамбоацараш магийтар, шоай кхарарча болхлошкара доагIаш дола гIулакхаш дIа ца дехар, хьалхашка латтача кердача декхарашка хьажжа торогви организацей болх эргабаккхац.

Декхар латт, торгови сеть ма-могга тоаярах а шеръярах а, дохкара-эцара юкъе моттигашкара рузкъаш доаладарах, дохкара-эцара керда формаш йоаржаярах а дегIайоалаярах а, долаш дола кхоачамбоацараш дIадахарах.

Отчето чулоацача хана чухь республике дикка тоабеннаб унахцIенон органий болх а. Ахча дукхагIа хьахец царна, дарбани берийи учрежденеш дукхагIа яхкаьй, дарбан а профилактикан а болх тоабаларах балараш дуккха а кIезигденнад. ХIаьта а, унахцIенон органий балхаца а царна хьалхале лелаеча партийни советскии органий оагIонгахьара а дукха кхоачамбоацараш да.

Вай республикан культура дегIаяр хьахьокхаш бола лоархIамера хьокхам ба халкъа дешар тоадалар. Отчетни хана юкъерча школай сеть лакхъеннай, 7 школа-интернат хьайийлай, цар дешара-материальни база тоаеннай, 8—10-чеи классашкара дешархой шозза дукхагIа хиннаб. Хьехархой институтеи педучилищеи нохчийи гIалгIайи хьехархой кийчбеш йола отделенеш хьайийлай. Укх шера вай республике техникумашкеи вузашкеи дешаш 10,5 эзарнел совгI студент ва. ЛоархIам боллаш лакхденнад заочни дешар а.

Къаман культура дегIайоалаярна вай республике юхаметтаоттаяьй, нохчийи гIалгIайи къамий мотт, истори, литература тохкаш йола Iилма-тохкама бокъонца йола центр хила еза, меттеи, истории, литературеи Iилма-тохкама институт. Иштта дале а, вай республикерча школай балха юкъе, къаьгга всеобуча закон кхоачаш ца дар а долаш, докккхий кхоачамбоацараш да.

ЛоархIамера кхоачамбоацараш да институтий дешара — хьехамеи Iилма-тохкамеи балхашта юкъе. ХIанз а лоха ба лекцейи семинарски занятейи идейно-теоретически боарам. Институташ производствоца кхоачам хиллал бувзам лелабеш яц. Эсала вIаштIехьабаькха ба студенташта юкъе идейно-политически болх.

Партийнии профсоюзнии организацеша спортивнии оборонно-массовии организацешта доал делга тоаде а, лартгIа цар балхага хьежа а, болх тоабарна царна новкъостал де а деза.

Новкъостий! Отчетни хана боахамеи Культурно-вахареи гIишлонаш хьалъяр дувцача юкъе къаьстта белгалбаккха беза НГIАССР юхаметаоттаярца бувзабанна партийни организацес баь болх.

Чехка вIаштIехьа а баьккха Республикан боахам тоабарнеи цун экономика лакъярнеи ССКП-н ЦК-си Советски правительствоси, нохчийи гIалгIайи къамашта де деза новкъостал къаьгга белгал а доаккхаш, масехк соцам баьб.

Партеси правительствоси нохчийи гIалгIайи камий автономи юхаметтаоттаярах баь соцам кхоачаш а беш, областни партийни организацес дIахо йодача хана республикан культуреи экономикеи дегIадоладарна эшараш деш а, цIабаьхка нах дIанийсбеш а, уж общественно-пайданерча къахьегама юкъе озаш а, наха юкъе кхетама болх чIоагIбеш а дикка балхаш даьд.

Планах лаьрхIа хинначарел шозза дукхагIа нохчийи гIалгIайи цIабаьхкаб 1957-ча шера. ДукхагIа бола нохчийи гIалгIайи общественно-пайданерча балхашка эттаб. Царех дукхагIа бараш партийнии, советскии, боахамеи организацешка хьалхле лелаеча балхашка увттабаьб. ЦIабаьхкача наха цIенош де лаьтташ а, цIенош хьалдеи цIенош тоадеи, доахан эцеи 200 млн. сома ахча а деннад. Наха чубаха цIенош хьалде дуккха а гIишлоний материал дIахийцай. Аьлча кхоачам болаш да, респотребсоюзо 52 эзар кубометрал совгI хьу а иштта дуккха кхыйола материалаш а хьатIа озари дIайохкари. Уж новкъосталаш дарах юрташка 15 эзар совгI цIенош хьал а даьд, 9 эзар хIанз хьалдеш а латт.

Цунца цхьана, республика юхаметтаоттаеш деча балхашта юкъе цIенхошттара кхоачамбоацараш а да, халонаш а нийслу. Царех керттера дараш нохчийи гIалгIайи къаман дуккха нах планах ца ухаш, кегабенна цIаахар да, хIана аьлча, цу хIамано уж дIанийсбе а балхашка увттабе а таро хилийтац. Дуккхача совхозашка, колхозашка, заводашка, гIишлонаш хьалъеча болхлой эшшашехьа а, цIабаьхкачарех цхьабараш болх ца беш ба. Цхьаболча наха общественно-пайданерча къахьегама юкъе дакъа ца лацар бахьан долаш, социалистически законаш телхадеш моттигаш нийслу. Цхьайолча районашка тайптайпарча дина элементаша, моллаша, церковникаша, сектай хьалхле лелаераша, царгахьа баьннараш реакционни гIулакхаш сихдаьд.

Партийнии советскии организацеша республика юхаметтаоттаяра балха юкъера кхоачамбоацараш хоадам боллаш дIадаха а, нохч-гIалгIай актив шоашта айхха гонахьа а чъкха, хIара денна цунца оагIув а болаш, толамашца хьалхашка латта декхараш кхоачашде а деза.

IV

Партийно-организационнии идеологически болх

1. Партийно-организационни болх

Новкъостий!

Партен XX-ча съездеи ССКП ЦК Пленумийи решеней хьалхленца партен обкомо отчетни хана чухь гIулакхаш даьд партийни организацей балха методаш тоаеш, партен чура демократи дIахо йоаржаеш, партийни вахара ленински боарамаш кхоачашдеш. Ший ханнахьа чакхъяхай обкомеи дукхагIа йолча райкомийи горкомийи пленумаш, партийни актива собранеш, коммунистий собранеш ший ханахьа дукхагIа гулъю.

Пленумашка, партийни актива собранешкеи первични партийни организацей собранешкеи промышленностанеи гIишлошъяраи хьалхле лелаяр тоадарах, партенна духьаларча Маленкова, Кагановича, Молотова группах, Советски эскареи флотеи партийни-политически болх тоабарах октябрьски Пленума, профессиональни союзий балхах декабрьски Пленума иштта кхыдола соцамаш санна лоархIаме дола документаш дийцад. Уж дерригa документаш раьза хинна тIанийцар республикан коммунисташеи къахьегамхошеи.

Областан партийни конференци хилалехьа хиннай первични партийни организацей отчетно-харжара собранеш, районнии городскойи партийни конференцеш. Собранеши конференцеши лакха идейни уровень йолаш чакхъяьлар, партийни наьха лакхденна хьинари партен гIулакха бола бехктокхам лакхбенналгеи хьахьекхар.

Отчетни хана чухь партен обкомо кIезиг-дукха тоадаьд горкомаштеи райкомаштеи хьалхле лелаелга, кIоаргагIа хьийжай цар балхага, партийни кадрай бехктокхам лакхбаьб, цо цхьайолча партийни комитетий организаторски болх тоабарна гIо дир. Масала, партен Грозненски горком дикагIа леладе яьннай къаьстта гIишлош хьалъелга а леладеш промышленностан балхеи къахьегамхой вахареи дешаш.

Еррига боахама компанеш чакхъяхарна дуккхача хана тIехьаюсаш яр Наурски район. Цига хинна хьалхле лелаераш тешабе гIертар районе юрта боахам дегIабара толамаш даха, доакъара чIоагIа база хьае, хьайбаех боала пайда лакхбе йиш яц аьнна.

Партен обкома бюрос ССКП райкома хьалхле лелаелга чIоагIдир, района новкъостал дир. Партен районни комитето коммунисташ нийсагIча балха дIаоттабеш гIулакхаш дир, царех цхьабараш колхозни а совхозни а производстван лоархIамегIа йолча участкашка бахийтар, хьалхле лелаеча кадрай бехктокхам лакхбир, тIаийдеча соцамашта контроль лелаелга чIоагIдир. Из дарах район хьалхле лелаерий мугIаращца я. Колхозаши совхозаши юртбоахаман продукци дукхагIа хьае а яьлар паччахьалкхенна еррига тайпа поставкаш ханал хьалха дIа а елар.

ХIаьта а горкомаштеи райкомаштеи хьалхле лелаярна партен обкома организаторски балха юкъе дукха кхоачамбоацараш да. Партен обком цхьайолча парторганизацешка кхаьча яц, цигара гIулакхаш мишта лел ший ханнахьа хьажац, тIаийду соцамаш кхоачашдар а контроль лелаелга а вIашагI мела дехк. Цхьайолча райкомий, горкомий, хIаьта партен обкома а каьхата низах тешалга хIанз а дайнадац, из иштта хиларах партийни комитетий цхьадола соцамаш во кхоачашду.

Республикан цхьайолча организацешка коллективни хьалхле лелаера гIулакх телхаду. Обкома уж кхоачамбоацараш гучадаьхар партен Шалински райкома бюрони цун хьалхарча секретара новкъ. Ревякинеи балха юкъе. ХIаьта а новкъ. Ревякина ший е еза уйла янзар, харцахьарча методашца болх белга дIахо а леладора, бюро балха коллективность телхайора, из иштта леладарах новкъ. Ревякин райкома секретара декхарех обкомо мукъавалийтар.

Партен обкомо, горкомаша, райкомаша данза даргдац моттигашка организаторски болх тоабелга, Партени Правительствони директиваши шоаш даь соцамаши кхоачашделга тохкалга тоадар, партийни вахара ленински боарамаш леладаргеи критикеи самокритикеи йоаржаяргеи чIоагIа хьежалга. Партийни органий болхлой моттигашка дукхагIа хила, партийнии, советскии, боахамеи организацей балхага из бовзаши ший ханнахьеи хьежа беза, царна бокъонца дика новкъостал а деш.

Ховш да, моллагIча гIулакха толам кадраш лахаргеи, дIанийсъяргеи, хьалкхеяргеи хьежжа хулга. Нохчийи гIалгIайи къамий автономи юхаметтаоттаярца дийза областен партийни организацен хьалхашка эттар хьалхле лелаеча балха къаман кадраш яхийтара декхар. ХIанз промышленносте, юрта боахаме, партийнии, советскии, комсомольскии, кхыйолчеи организацешка хьалхле лелаеча балхашка ба дуккха а нохчийи гIалгIайи.

ХIаьта а кадрашца деча балхаца хIанз а кIезига дац цIенхошта кхоачамбоацараш. Кадраш халош а хьалхле лелаеча балха йохийташ а цар гIулакхий а политически а дикалга тесса хьежаш моттигаш хул. Партийни комитеташа кхоачамболлаш леладац хьалхле лелаю кадраш кхетамца хьалкхеяр, Партени Правительствони директиваш кхоачашъяра бехктокхам лакхабоахалга мела леладу, из иштта хиларах вай хIанз а ба шоашта тIадехка декхараш цIена кхоачаш ца деш, нахаца бувзам мела болаш, паччахьалкхен а партийни а дисциплина телхаеш, болхлой вахара йоакхо ца еш бола болхлой.

Масала, хьаэцаргва вай «Малгобекнефта» мехкдаьтта промыслови управленен начальник волаш болхлой вахара а чуIе цIеноща Iалашбара а йоакхо ца еш, промыслайи буровой бригадайи балха юкъе доккхий кхоачамбоацараш ловш, критически аьнна хIама харцахьа лоархIаш, болхлошта юкъе авторитет яйна хинна новкъ. Пыхов «Грозненски йрабочий» яхача газето «МагIалбик» — со ва» яхача статья тIа критика йир мегаргбоацча цун балха, цул тIехьагIа из балхара дIаваьккхар.

Кадрашца болх бара юкъера цIенхоштта долча кхоачамбоацарех цаI да цар кхалнаха юкъера болх мела лелабар. Партийни а советски а хьалхле лелаеча балха вай хIанз а кIезига ба кхалнах.

Белгалдаккха дезаш да цхьайолча организацешка коммунисташ производствав лоархIамерча участкашка дIанийсбара гIулакх дика ца лелалга. Цу гIулакха цIенхоштта кхоачамбоацараш хулийт Грознерча партийни организацешеи дукхача юртарча партийни организацешеи. Масала, Грозненан Сталински районе учете латташ 4.385 саг ва, хIаьта духхьал мехкдаьттан промышленносте болх беш 1.207 саг, е 27,5 процент мара вац. Юрташка бахаш берригаш а 7 эзар коммунист ва, хIаьта духхьал колхозашка, МТС-ашка, совхозашка болх беш аханел кIезигагIа ба.

ССКП XX-гIа съезд хинначул тIехьагIа республикан партийни организацеш кIезиг-дукха дикагIа леладе яьннай партен мугIараш дегIадахкара гIулакхаш. 1958 шера январь бетта Нохч-ГIалгIай партийни организацен мугIаращца 22.628 саг ва, царех 20.845 партен членаши 1.783 ССКП членний кандидаташи ба. Отчетни хана вай партийни организаци 533 сага дукхагIа хиннай. Партен членний кандидаталла хьачуийцав 2.588 саг, дIаяхача отчетни хана хьачуийцачарел шозза гаргга дукхагIа ба уж. Партен кандидаталла хьачуийцачарца болхлой 37 проценти, колхозникаш 17 проценти ба. Цхьайолча районаша мела леладу парте хьачуэцара нийсо яр, партен членний кандидаташцеи партей йоацача активацеи болх во бу, из иштта хиларах шорта лел хьалхле лелаеча болхлоехи, колхозникехи, дикагIча интеллигенцехи парторганизацеш дегIаяр.

Боккха болх чакхбоах республикан комсомольски организацеша. Грозненкъона нефтяникаша предложени елар мехкдаьттеи мекдаьттан продукташи йоврца къовсам лоаттабарца ялхлагIча пятилетке 125 эзар тонн мехкдаьттеи мехкдаьттан продукташи кхы тIа а яла аьнна. Грозненски къонача нефтяникай инициатива хьалляцар мехка берригача кагийча наха. Сийлахь-боккхача Октябрь 40 шу дузаш грозненцаша ерригсоюзни комсо-

(ДIахододар 4-ча оагIо тIа)

VI Нохч-ГIалгIай областан партийни конференци

ССКП обкома балхах йола отчет

ССКП обкома секретара новкъ. А. И. Яковлевс яь доклад

(Йистедоалар).

мольски копилкачу 38 миллионал совгI ахча а диллар, ВЛКСМ Центральни Комитета сийлен грамота а яьккхар. Юрта боахам айбарна хьинаре дакъалоацача юртарча комсомольцаша доккха гIулакх дир.

Партийни организацей декхар — комсомоланна хьалхле лелаелга тоадар, кагийча наха юкъе политика-кхетама болх лоархIам болаш тоабар, республикан боахам а культура а хьалдарна комсомольцашеи берригача къонача нахеи кхы а хьинарегIа дакъа лоацалга Iалашдар да.

Довзача тайпара, ССКП ЦК декабрьски Пленумо кердача низаца белгалбир вай пачхахьалкхен вахара юкъера профсоюзни организацей лоархIами партийни организацеша царна хьалхле лелаелга овлан тIара тоаданза даргдоацилгеи. ССКП ЦК Пленумо белгалдаьха кхоачамбоацараш дизза доагIаш да вай профсоюзни организацешта а. Цар хIанз а шорта леладу шоай болх эрга боаккхилга, мела леладу социалистически яхь йоаржаяр организаторски кхетамца хьалкхебареи болх, болхлой балха хьал тоадара дешаш мела леладу. Партийни организацеш декхарийла я профсоюзни организацешта хьалхле лелаелга тоаде, профсоюзни кадраш балха ахийтар а хьалкхеяр а бокъонца леладе, дикагIа болча дукхагIа кийчо йолча, организаторски говзал йолча болхлошца уж чIоагIъе, профсоюзашка балхаш дара партен берригача члений бекхтокхам лакхбе.

Отчетни хана тоабеннаб къахьегамхой депутатий Советий болх. Уж дукхагIа лелабе яьннай организаторски болх, промышленни предприятей, колхозий, совхозий балхага кIоаргахьа хьежа, къахьегамхой культурни-вахара хьал кхоачашдарна дукхагIа йоакхо е.

ХIаьта а вай Iалашдаьдац Советий балха юкъера кхоачамбоацараш дIадоахилга. НГI АССР-а Организационни комитет городий, районий, юртий Советий балхага мела хьеж, цхьайолча Совета сессеш чакхъяхара ханаш телхаелга лов, боахам а культура а хьалдарга кIоаргга хьежац, цIенош хьалдара, школай, больницай, берий учрежденей, клубий, библиотекай балха бокъонца хьалхле лелаяц.

Данза даргдац боахам а культура а хьалъяра доккхий декхараш кхоачашдара моттигерча Советий лоархIами бекхтохками лакхбелга, наха юкъера организационни болх тоабарна Советашта новкъостал делга, цар болх айбелга.

1958 шера 16 марта СССР-а Лакхехьарча Советеи Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Советеи хоржамаш делга оттадарца уж хоржамаш чакхдоахалга вIашагIдоллаш бе безаш боккха болх ба. Из болх чакхбоаккхаш вай декхарийла да Iоаяьча опытах бизза пайда а эцаш из лоархIамера политически компани организационни а политически а лакха яккхарца чакхъяккха.

Идеологически болх

Идеологически болх овлашкара тоабара хьакъехьа дола ССКП XX съезда соцамаш балха кертте а лоаттадеш, партен обкомо боккха теркам баьб коммунисташа марксизма-ленинизма теори Iомаярна, партийни органинизацеш партийни пропагандана керте латтарна, пропагандистски кадраш толашагIа хилийтарна, пропаганда вахарах хьакъастар дIадаккхарна, пропаганда коммунизм хьалъяра практикаца айхха ювзаенна хилийтарна.

Партийни дешара система юкъе лоархIаме моттиг дIалаьцай марксистко-ленински экономически теори Iомаяро. Республике шерра чакхйоах городской, районнии, заводской, колхознии, совхознии экономически конференцеш. Цу конференцешка дувц экономически теорен дешаш балха овсарал лакхаяккхар, продукцех шийх дIабода мах лохбар, дикагIа йола говзал балха юкъеяхийтар, иштта кхыдараш а.

Укх дешара шера дукхагIа ба текущи политикан кружокий ладувгIархой, дукхагIа ба ССКП истори, философи Iомаераш а. Политически дешар кIезига ховчарна вIашагIъехкай политшколаш.

Партийни дешара системе дешабагIачарех нийсса аханел совгI марксизма-ленинизма теори шоаш Iомаеш ба. Царна новкъостала партийни комитеташа вIашагIъеххкай лектореш, лекцеш ешар, къоастабаьб царна тоъала консультанташ а. Масала, ССКП Грозненски горкомо вIашагIъеллай лекцей 13 цикл.

Партийни дешара ерригача формаша юкъелаьцав 20,5 эзар совгI саг.

Партийни организацеша тоадаьд лекционни пропагандана хьалхле лелаяр. Шеръеннай моттигерча темаех йолча лекцей тематика. ССКП обкомо хан-ханнахьа, пропагандистски группаш ухийт республикан районашка. Политически Iилмани кхетам боаржабара общественни республикански отделенен лектораша дIадахача шера 1956 шера йийшачул шозза гаргга дукхагIа йийшай лекцеш.

Нохч-ГIалгIай АССР юхаметтаяро дIадийхар къахьегамхошта юкъера агитационно-массови болх лоархIаме тоабар. ХIанз республике 10 эзар совгI агитатор вола 800 гаргга агитколлектив я. Итташ эзараш беседаш яьй агитатораша партен къамий политикан хьакъахьа, халкъий доттагIлах, пролетарски интернационализмахи советски патриотизмахи, дунен халкъашта юкъерча гIулакхий хьакъехьа, коммунистически партен а Советски правительствон а чухьарча политиках.

Тоаеннай гойташ йола агитаци. Из тIехь-тIехьагIа хIанз эшаш йолча тайпара хул, низ болашагIа хул. ВIашагIъеллай нохчийи гIалгIайи меттала гойташ йола агитаци. Дуккхача тиражашца арахецаш хиннай ялат чуэцара, цIенош хьалдара, дикагIа йолча доярках, строителий, культуран-сердалон учрежденей болхлой говзал йоаржаяра хьакъехьа йола лозунгаш, плакаташ, листовкаш.

Лакхбеннаб эрсийи, нохчийи, гIалгIай меттала йолча печатни пропагандан лоархIам, хIаьта тоабеннаб радиовещанен отдела болх. ХIанз арахецаш да 4 республиканскии, 17 городскойи районнии, 15 дукхатиражнии хIаьта 1600 совгI стенной, сатирически, световой газеташ, радиогазеташ. Цар хьинаре гIо ду областен партийни организаценна къахьегамхой коммунистически кхетамца хьалкхебарна, республикан экономикеи культуреи дегIайоалаярна. Шербаьб ший болх моттигерча книжни издательствос а.

Партен обкомо культуран-сердалон учрежденей болх тоабара массехк гIулакх чакхдаьккхад. Республике болх беш да эрсий драман театр, теникий театр, филармони, иллейи халхарийи Нохч-ГIалгIай ансамбль, культуран дворецаш, 667 культуран цIа, клубаш, избаш-читальнеш, ши миллион том гаргга книжни фонд йола 424 библиотека. Болх бе йолаеннай хореографически драматически студеш, хIаьта избирательни искусствон студи а. Хьайийлай боккхагIчарна йола сайранара музыкальни школа. Ленинградски театральни институте яхай нохч-гIалгIай кагирхой группа, укх шера Тбилисе хореографически училище хьаелларгья нохч-гIалгIай балетни группа.

Цунца цхьана идеологически балха юкъе, доккхий кхоачамбоацараш а да.

Партийни пропагандана юкъера мела дIадоах картера кхоачамбоацар — вахарах, коммунизм хьалъяра практиках хьакъастар. Масса хана хилац из ира, тIагIортаме йолаш. Из кхоачамбоацар партийни дешара система юкъе хинна ца Iеш, лекционнии агитационно-массовии балха юкъе а да. Къамаьлашца еча, печатни, гойташ йолча пропагандас а агитацес а тоъала дика хьахьокхац къахьегама гIулакхаш, новаторий говзал, зовза критика ю къахьега безам боацача наха.

Партийни организацеша хIанз а мела лелабу къамий ленински политикаца а халкъий вежарий доттагIленца а къахьегамхой хьалкхебара болх, дунен халкъашта юкъерча гIулакхехи чухьарча вахара дешаехи нах дIакхетабара болх. Мела лел Iилман-атеистически пропаганда, къаьстта Урус-Мартановски, Шалински, Ачхой-Мартановски, иштта кхыйолча а лоаман районашка.

Моттигерча Советий цхьабола хьалхле лелаераш а культпросветработникаш а майрра духьалбовлац клубаш дIа а къайле, маьждигаш хьаделла деза яхача хьаьрбаьннача религиозникашта.

«Грозненский рабочий», «Ленина накъ». «Сердало» газеташа, радиовещанен отдело, книжни издательствос, районни газеташа хIанз а тоъала дика хьахьокхац парторганизацейи коммунистийи лоархIам, халкъанбоахама декхараш кхоачашдарна къахьегамхой оарцагIа бахарна цар кхоачашдеш дола дуккха гIулакхаш. Наг-нагахьа мара хилац печата оагIонаш тIа къаьст-къаьстача предприятеша, колхозаша, совхозаша, МТС-ша болх во бара бахьанаш кIоаргга хьахьокхаш йола материалаш.

Доккхий кхоачамбоацараш долаш ба республикан культуран-сердалон учрежденей болх. Культуран Управленес тоъала дика бац болх: кадраш лахарна а болхашка дIанийсъярна а кIезига теркам бу, культуран а искусствон а цхьайолча участкашта хьалхле лелаярна тIерабаьннаб, цар балха контроль мелъяьй. Культуран Управленен хьалхле лелаечар н. н. Татаевс, Ивановс, Поднебеннес доаггIаш дола гIулакх данзар культуран-сердалон учрежденеш дукхагIа хилийтарна.

Партийни организацей декхар — марксистско-ленински теорен, къамий ленински политикан, халкъий доттагIлен, пролетарски интернационализма пропаганда чIоагIъяр да, Iалама-Iилман, хIаьта къаьстта атеистически пропаганда шерра йоаржаяр да. Наха юкъера агитационно-массови болх тоабанза баргбац. Цудухьа тоаде деза агитколлективашта хьалхле лелаяр; уж коллективаш чIоагIъе еза дикагIа кийчбенна болча новкъосташца, къаьстта теркам бе беза нохч-гIалгIай наха юкъе цар меттала къамаьлаш дарна. ЛоархIаме тоае еза гойташ йола агитаци, из нийсагIа а низ болашагIа а еш.

ТIехьадаккха йиш йоацача декхарех цаI — культуран-сердалон учрежденеш, къаьстта юрташка, шеръяр да. Клубаш, красни уголокаш, библиотекаш хьалъяра юкъекхувла еза колхозаш, совхозаш, хьалъе еза колхозий юкъара клубаш. Иштта теркам тIабахийта беза культуран-сердалон учрежденей материальни база чIоагIъярна.

Вай беррига идеологически болх айбара боккха лоархIам болаш да «Литератураи искусствои халкъан вахарца айхха дIадувзара тIехьа» яха Н. С. Хрущева даь къамаьл. Цо дог ураувттаду вай творчески болхлой кIоаргача чулоацамаи художественни говзалаи тIехьа къовсам лоаттабе. Вай писателаш, поэташ, художникаш, артисташ декхарийла ба шоай балхага цIенхоштта хьажа, халкъаца айхха бувзам оттабе, шоаш хьакхоллар халкъанна хьакхолла, партийни организаценна бокъонца гIо де.

Идеологически болх — партийни организацей балха лоархIаме дола дакъа да. Вай цIенхоштта айбе беза из болх, хIаьта цунца вай республикан экономикеи культуреи дIахо дегIаярна тIехьа лоаттабеча къовсама къахьегамхой къахьегама а политически а хьинар дIахо айде а деза.

* * *

Новкъостий!

Вай республикан партийни организаци ший VI областен партийни конференцега енай дикагIа чIоагIъенна, Советски Союза Коммунистически партен ленински Центральни Комитета гонахьа айхха кхотаенна йолаш. Отчетни хана цо лоархIаме толамаш даьхад республикан культура а боахам а тоабарна, нохч-гIалгIай автономи юхаметта оттаяра гIулакха. Вай деррига толамаш даха карагIдаьннад Коммунистически партен Центральни Комитето вай гIулакхий хадданза теркам барахи цо вай берригача балха хьаькъал долаш хьалхле лелаярахи. Из къаьгга хоалуш да нохч-гIалгIай халкъий къаман автономи юхаметтаоттаярца дувзаденна.

Мукъа ба сона, областен партийни конференцен а Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республикан берригача коммунистий а цIерах вай мехка коммунизм хьалъяра хьакъехьа ССКП XX съездо оттадаь декхараш вай партийни организацес сийленца кхоачашдерг хиларах партен Центральни Комитет тешае.

Кагийнах— балхаш тIа

Эзараш бола кхал а маIа а кагий нах хIара шерра дийше боал юкъерча школашкара. Итт класс йистеяьккхача кагийча наха а мехкарашта а хьалхашка, дIахо фу дича бакъахьа да, яха, хаттар отт—дIахо дешаргда, е хIанзарчоа производстве. колхозе, совхозе болх бергба?

Итт шера дийшаьчул тIехьагIа цхьан-шин шера производстве болх бича бакъахьа хеташ бола кагийнах шерагара шерага дукхагIа хул вай мехка.

Нохч-ГIалгIай республикерча предприятешка, гIишлонаш хьалъеча моттигашка, учрежденешка балха а гIулакхаш Iомаде а дIайибе безача юкъера школа йистеяьккха а вешта а болча кагийча наьха боарамаш оттадаьд.

Нохч-ГIалгIай республикан Оргкомитето баьча соцамах республикерча предприятешкеи учрежденешкеи балха отта хIара шерра-шера 3000 гаргга сага моттиг хургйолаш я. Царех ахаш Грознерча предприятешка къахьегаш хургба.

Кхачан промышленностан тресто хIара шерра-шера балха дIаэцаргба 484 саг, «Красни Молот» яхача заводо—200 саг, Грознерча химически заводо-100 саг, «Грознефтезаводстроя» тресто — 120 саг, № 12 йолча тресто — 100 саг, иштта кхыча предприятеша а.

Партес а советски правительствос а чIоагIа йоакхо ю вай кагийча наха балха говзалаш Iомаяра гIулакха.

Сий дола хьаьший

Сунженски района Нестеровски юкъерча школера дешархой баьхкар Красно-Октябрьске (Алхасте) .Школан директор Шаповалов Андрей, комсомольски организацен секретарь Юдина Валя, 90 дешархо шоашца а волаш боккхача сакъердамца самодеятельноста программаца баьхкар уж тха юртарча наха концерт оттаде.

Дикача гIулакхаца тIайийцар уж клубан заведующи волча Галаев Башира.

ЧIоагIа баркал оалаш вар школан директор Шаповалов, шоашта даьча хьоашала. Цар дош делар тIайоагIача хана кхы а дикагIча сакъердамца цига бахка,аьнна.

А. БЕХОЕВ.

Ши система машарца цхьана яхара къовсама керда этап

Халкъашта юкъерча гIулакхий керда зама хьайийлача Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен шовзткъа шу далар дездарах мехкашта юкъера къовсаме дола гIулакхаш къоастадара, дерригача дунен тIа машар лорабара а чIоагI бара а болам хилар. Социализми машари—вIашагIдоахалургдоацаш вIаши дувзаденна гIулакхаш да. Социализм дегIаяра машар эш; хIаьта ший оагIорахьара социализм чIоагIъялар машар чIоагIбара лард я.

Октябран шовзткъалагIа шу вай мехко белгалдир ший лакхехьарча законодательни органо—СССР-а Лакхехьарча Совето берригача къахьегамхошка, политическии общественнии деятелашка, Iилмани культурани викалашка, масса мехкий парламенташка а правительствошка а керда тIом хьара духьал, дерригача дунен тIарча машара тIехьа къовсам лоаттабе аьнна даьча кхайкаралца.

«Шенача уйлан нах,—йоах СССР-а Лакхехьарча Совета кхайкаралo,—шун кара да халкъий хьашташ ца лоархIаш, цар хьалашца ловзоргий хьисапе гIулакхаш леладеш бола политически пачхахьалкхений деятелаш совцабар «Низа позицешкара» йола политика дIа а кхесса, машаре цхьана дахара политика. пачхахьалкхенашта юкъе тешам хургбола адамашта юкъе доттагIал леладара а политика лелае ха хьаьттай».

14—16 ноябре Москве хилар социалистически пачхахьалкхений коммунистическии болхлойи партей викалий Совещани, хIаьта 16—19 ноябре—дунен тайп-тайпарча мехкий коммунистическии болхлойи партей Совещани. Цар тIайийца Декларации машара Манифести сийлахь боккха исторически лоархIам болаш гIулакх да. Цу документашка хьахьекхай вай ханарча мехкашта юкъерча лоаттама кIоарга марксистско-ленински анализ.

Вай заман керттера чулоацам ба, Россе Сийлахь-йоккхача Октябрьски Социалистически революцес дIадоладаь дола капитализмангара социализманга довлилга. Нагахьа 19-ча бIаьшерен шоллагIча ах даькъе «Iилман социализман идеяш «Европе гIолла лела IиндаргIа» хиннаяле, хIанз уж идеяш вай ханара эггара чIоагIагIа бола болам ба. Лаьттан массайолча меIингишка дIаяьржай Социализман Сийлахь йоккхий идеяш, уж чIоагIа шерлуш а латт къахьегамхой кхетамчуи дегашкеи. Социализман идеяш шерра дIаяьржар, социалистически мехкаш хьахилар а уж шерра дегIадар а вай замантахь хиланза даргдоацаш хIама да. ХIанз дерригача лаьттан букъа тIара кхоалагIа дакъа совгIа нах, миллиард гаргга нах, социализман новкъа а баьнна керда вахар хьалдеш боахк. ТIом хилале йолча ханага диллача, социализман мехкашка бахача наьха дукхал 7-за гаргга дегIаденад, хIаьта цар моттиг 1,6-за дукхагIа а хиннай. Социализм цхьан мехка боарамчура яьнна, эшаергйоаца дунен система а хинна дIаэттай.

ТIом хинначул тIехьагIа йолча хана кхы а йоккхий эргалонаш хиннай дуненчу низаш эргадаларна. Укх тIеххьарча 12 шера, Китайски Халкъа Республика, Вьетнама Демократически Республика, Корейски Халкъа Демократически Республика йоацаш ворхI бIаь миллионал совгIа нах бахача мехкашка колониальни лоале дIа а кхесса шоай къамий пачхахьалкхенаш оттаяй. Колониальнии шоай мукъагIи доацача мехки ях бIаь миллион гаргга саго, хIанз укх сахьате чIоагIа къовсам лелабу шоашта мукъале яккхарна а шоай пачхахьалкхе оттаярна а.

ШоллагIа дунен тIом хинначул тIехьагIа хьахилар, Европани Азени цхьа миллиарди ах миллиарди гаргга нах бахача социалистически а социалистически доацача а мехки йоккха машара зона, кхыча беса аьлча дерригача дунен адамех ах совгIа нах баха мехкаш.

Цу ханна империализман лагерчу баха нах хIанз укх сахьате йиъ бIаь миллион сагал дукхагIа бац. Цунца империализман лагера барт бохабу шоашта юкъерча къовсамаша. Дукха ха я дукхагIа долча адамашта тIера империализман доал дейна.

Дунен мехкашта юкъера исторически хьал кIоаргга эргадаларо тешал ду, хIанз укх сахьате машара а социализман а лагера низаш империализман лагера низел тIех хилар. «ХIанз,— йоах нов. Мао Цзе-дуна.— Малхбузерча михо Малхбоалерча миха Iоаткъам ца беш. Малхбоалерча Михо бу Iоаткъам Малхбузерча миха».

ХIаьта империализм мел йолча хана, агрессивни тIемаш дарна йола кIийле а хургья. Ховш да укх тIеххьарча шерашка американски, английски, французски а кхыча а империалисташа, Индо-Китае, Индонезе, Корее, Малайе, Кени, Египте, Алжире, Омане, Йемене тIемаш леладаь а леладеш а хилар. Малхбузехьарча мехкашкарча реакционни гIозараша чIоагIа духьале ю герзаш хьадар кIезигдарнеи ,тIема низаш кIезигдарнеи, атомнии водороднии герзашта тохкамаш делгеи уж леладелгеи дIадаккхарна. Цар дIахо лелаю «низа позицешкара» а «тIом гаргга гIертача йисте балансировани» лелареи политика, чIоагIду герз дукхагIа хьаделга а шоай агрессивни блокаш чIоагIъе а гIерт уж. Советски Союзаи кхыча социалистически мехкаштеи духьал тIом бе массайолча хана кийча йолаш шоай цхьайола бомбардировщикаш водороднии атомнии бомбаш а йолаш масса йолча хана сигал лелаеш я тIема бирсъенна йола США. Нов. Н. С. Хрущевс американски газетни-издательствон треста керте латтача Херстаца шеко къамаьл деш белгалдаьккхача бесса, цу тайпара тIема психоз йохъеннача хана, тIом цу сахьате болабала йиш я моллагIча сега кхетам кIезига а телха е цхьа дола кхыдола хIама талхар хуле а.

ХIанз моллагIчоа сийрда гуш да, дунен керда тIом хуле из ядерни тIом хургболга а цо адамашта Iалаьмате доккха эшаш а къел а яхьаргхилар. Атомнии водороднии ракетнии терзах нах лажкъа йиш йолаш моттигаш яц хIанз дерригача лаьттан тIа.

ХIаьта, дуненчу хIанз укх сахьате латтача низий лоаттамга диллача тIом хиланза баргбоацаш бац, из ца хулийташ соцабе йиш я, машар лорабе а чIоагIбе а йиш я, нагахьа санна дунен деррига прогрессивни низаш шоаш дунен тIа машар оттабара лелабеча къовсам из хьинаре лелабеш цхьоагIо йолаш хуле. Соахка Египте яь империалистически агрессии Венгре яь контрреволюционни мятежи кIал яхаро. Сири кортамукъа хиларна империалисташа кийчъеш хинна къиза авантюра соцаяро, кхы дуккхача бакъдараша хьахьокх тIемаш ца хулийташ соцаде йиш хилар.

Социалистически мехкий коммунистическии болхлойи партей Декларацe тIа а машара Манифеста тIа а белгалдоаккхача тайпара дуне тIемах лорадарна лелош бола къовсам лоархIамера гIулакх да хIанз укх сахьате. Декларацe тIа белгладеш да, ши система машаре яхара ленински принцип, вай хана XX-ча съезда решенеца дIахо а шеръяьча цун, социалистически мехкаша лелаеча арахьарча политика йохаргйоацалард хилари адамашта юкъерча машара а доттагIален а тешаме низ хилари.

Капитализми социализми цхьан хана машаре яханза ярг ца хилара исторически гIулакх хьалхара юкъе а доаладаь, Iилманца даьшха оттадаьр вар В. И. Ленин, цо из оттадир дунен хьалхара тIом хиннача хана. XIX-гIа бIаь шере хаддаши XX-гIа бIаь шере йолалуши йолча хана капиталистически мехкаш боахама а политически а дегIаахара гIулакх доашхаш В. И. Ленина оттадир, империализман хана, капиталистически мехкаш вахара а политически а гIулакхашта дегIаахар цхьатарра доацаш, лакхлуш а лохлуш а долаш хилар. Из ишта нийса доацаш хиларца, пролетарски революци ялarна эшаш дола объективнии субъективнии гIулакхаш тайп-тайпарча мехкашка тайп-тайпарча хана хул. Цунца дувзаденна В. И. Ленина ара а даьккха Iилманца чIоагI а даь оттадир дерригача капиталистически мехкашка е цу мехкех дукхагIчарга, империализман хана, цхьатарра цхьан хана социалистически революцеш ялар хила йиш йоацилга, социалистически революцеш юххьанца массехк мехка е иштта къаьсттача цхьан мехка котъяргхилар.

Дерригача дунен тIара капиталистически системана меттел социализман дерригача дунен система оттаяра гIулакх цхьана ханна хила йиш яц. Юххьанца, цхьан е массехк мехка социализм котъяьнна дIаоттараи дерригача дунен тIа социализм оттараи юкъе дикка дукха юкъ юкъейол. Дерригача дунен тIа социализм котъялар хул тIехьа-тIехьа капитализман системацара керда-керда мехкаш дIадовлаш хиларца. В. И. Ленина из положени хIанз историес ше бакъяь хьагойтай.

Иштта гIулакхаца, капитализми социализми дукккхача хана цхьан яханза ярг ца хилара, цар общественни дегIаахара исторически хиланза даргдоацар а объективни закон а да.

Советски Iаьдала хьалхарча шерашка, къона советски социалистически республика капиталистически гома юкъе цхьан яхарах йолча опытах бизза пайда ийца цун лоархIам барца, В. И. Ленина бокъонца вIаштIехьа а яьхар дIахо шерйир капитализми социализми цхьан яхарах йола принципаш, цу тайпара цхьан бахара керттера лоаттамаш.

«ХIаьта хила йиш йолаш дий-те, социалистически республика капиталистически гома юкъе яхар? Из е политически а е военни а хьисапера доагIаш дац. Из политически а военни а хьисапера хила йиш хилар дIахьекха да, из бакъ а да» (В. И. Ленин, Соч. 33-гIа том 126 оагIув.)

В. И. Ленин хьалхехьа а ховш вар, «социалистически пачхахьалкхенашца цхьана, капиталистически яраш а йолаш, уж цхьан яхаш йола ха йоагIаргхилар». (В. И. Ленин, соч. 30-гIа том, 21-гIа оагIув.)

Ший дукхача балхашка В. И. Ленина хьахьекхад, дукккхача хана машаре дахара а шоайла цхьана къахьегара а социалистическии капиталистическии мехкий чIоагIа экономически политическии лард йолаш хилар. Капитализм социализми машаре цхьан яхара а цхьан къахьегаш хилара а яхь лелаяра а экономически лард я пачхахьалкхешта юкъера боахама - экономически бувзам массайолча оагIорахьара шерра хьаллацанза барг ца хилар, из бакъду дунен халкъашта юкъера къахьегам бекъаро.

Дуккхача хана машаре ши система яхара а цар шоайла яхь лелаяра а политически лард я, дунен халкъашта юкъерча бокъоний юкъара тIайийца йола принципаши боарамаши — къам ше къаьста даха бокъо йолаш хилар, нийсхо лоархIаш а сийдеш а хилар, пачхахьалкхений доазоний а цар къаман суверинитет а лерхIаш хилар, цар шоашта херза общественно-политически лоаттам моллагIа бале а цар пачхахьалкхений гIулакхашта юкъе ца гIертар.

Машаре цхьан дахара идея хьаллоацаш из лелаярца вей мохк гIерт, капиталистическии социалистическии пачхахьалкхенаша, ханна дола, вIаший шоайла ца тешаш дола гIулакхаш ца а леладеш, бокъонца дола доттагIален лертIа гIулакхаш леладелга Iалащде. Цу гIулакха эшаш да, капитализми социализми цхьан яха йиш хилара цу шинне а раьза хилла из тIаэцари цунца из гIулакх хилар цIенча дег тIара ловш цунга кхача гIерташ хилари. Советски Союзои кхыча дерригача социалистически мехкашеи шоаш хьахиннача деношка денз, капиталистически мехкашца шоай гIулакх хилара юкъе йоалаяь лелаю машаре цхьан дахара ленински принцип. Капитализм сосоциализми машаре яхара курс, цар арахьарча политикан генеральни никъ ба.

«Пачхахьалкхенашта юкъера деррига къовсамера дешаш тIом боацаш, машарца къоастаде деза,— йоах СССР-а Лакхехьарча Совета юбилейни сессе новкъ. Н. С. Хрущевс яьча доклада тIа.— ТIом боацаш, машаре яхь лелаеш лардаца дахар — из я машаре цхьан дахара лард».

Тайп-тайпара системаш йола пачхахьалкхенаш машаре цхьан яхара гIулакх Iалащдеш я Китайски Халкъа Республикаи Индийски Республикаи цхьана чакхъяккха оттаяь. Азени Африкани 29 мехка Бандугски конференцес хьаллаьца йола пхи принцип. Машаре цхьан дахара принципаш вIашагIкхийттача Къамий Организацен декхарашцеи делаьрхIарашцеи йизза цхьан тайпара я, уж хьаллоац дунен берригача прогрессивни низаша.

Вей хана дунен болам дегIабар хьахул шоайла вIаший духьал йола ши система — капитализми социализми яхь лелаеш хиларца. Шейолча шовзткъа шера социализмо ше хьахьекхай къувсалга а йоацаш ше капитализмал толажагIа хилар. Капитализманна 150 шерал совгIа ха йийзар феодализманна хьалхашка ше толажагIа хилар дIахьокха а цунца дунен система хинна дIаотта а. ХIаьта социализм 30 шерал кIезигагIча ханна дунен система а хинна дIаэттай.

Социализмо Iалащду производительни низаш сихах а дукхагIа а дегIаахар. 1956 шера социалистически мехкаша шоай промышленни производство 1937 шераца нийсдича 4-за совгIа айяьй. ХIаьта капиталистически мехкаша цу хана шоай промышленни производство шоззанел кIезигагIа айяьй. 1929-ча шера денз 1956-ча шерага кхаччалца йолча ханна дунен тIа мел йоаккхача продукценах социалистически мехкаша арахецача промышленни продукцен дакъа лакхденнад: кIор — 2,7 процентагара 37 процентага кхаччалца, электроэнерги — 2,1 процентагара 17,4 процентага кхаччалца. чон — 4,1 процентагара 25,8 процентага кхаччалца, болат 4 процентагара 24,5 процентага кхаччалца. СССР-и цхьадола кхы дола социалистически мехкаши тIехьа а кхийна тIех а даьннад капиталистически мехкел, цу даькъе США-а, Iилмани техникани хьалха латташ дола доакъош дегIадоаладарна а технически кадраш кийчъярна а.

Шоай общественни системаш тIех йолга. дизза а дIахо дегIаухаш а хиларах тийшаь дола социалистически мехка халкъаш деррига дунен тIарча прогрессивни низашца цхьана латт дунен тIара ши система — капитализми социализми машаре яхара а цар вIаьший яхь лелаяра а тIехьа, экономика а культура а Iилма а дегIадоаладарна цар яхь лелаяра тIехьа адамий вахар-лелара хьал тоадара тIехьа.

Капитализманнеи социализманнеи юкъерча хиланза биса йиш йоацача идеологически къовсамо цIенхошттара довнаш хиларга кхувла йиш ца хиларал совгIа капиталистическии социалистическии мехкашта юкъе тIом хиларга дига йиш яц.

СССР-а Лакхехьарча Совета кхайкарал а социалистически мехкий коммунистическии болхлойи партей Декларации машара Манифести чIоагIа хьинар эйдаларца хьаллаьцай уж дика мога а еш дикача уйланцарча наха, цунца шоай леладеча гIулакхий чIоагIа программа санна а лоархI цар из. Визза саг лоархIаш, из дукхавезаш а йолча цу исторически документаша кхы а дукхагIа дегаш эй а ду оарцагIа а доах дунен тIара деррига прогрессивни низаш дерригача дунен тIа машар хилар Iалащде а дунен уж ши система цхьан яхилга Iалащде а.

М. ЖДАНОВ.
исторически Iилмай кандидат.

Редактор М. ЛЬЯНОВ.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 23, телефоны: редактора 2-07-01. отдела партийной жизни 2-41-23, 2-25-72, корректорской — 2-30-91.

СФ00201 Типография им. 11 августа 1918 года, проспект Революции 30/3. Заказ № 8938